

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

TEFSİR VE BELAĞAT AÇISINDAN LÂM-I TA'RİF (BELİRLİLİK TAKISI) VE MARİFE-NEKRA'YA DAİR ÖRNEK AYETLER

LÂM AL-TA'RİF (THE DEFINİTE ARTİCLE) İN TERMS OF TAFSİR AND BALĀGHA
(MA'RİFAH-NAKİRAH): EXAMPLARY VERSES

Ramazan ŞAHAN

Dr. Öğretim Üyesi, Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı
ramsahan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7277-4795>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 12 Kasım 2021 / 12 November 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 25 Aralık 2021 / 25 December 2021

Yayın Tarihi / Published: 15 Ocak 2022 / 15 January 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak-Bahar 2022 / January – Spring 2022

Cilt / Volume: 8, **Sayı / Issue:** 1, **Sayfa / Pages:** 374-403.

Cite as / Atıf: Şahan, Ramazan. “Tefsir ve Belağat Açısından Lâm-ı Ta'rif (Belirlilik Takısı) ve Marife-Nekra'ya Dair Örnek Ayetler [Lâm al-Ta'rif (the Definite Article) in Terms of Tafsir and Balāgha (Ma'rifah-Nakirah): Exemplary Verses]”. İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies 8/1 (Ocak/January 2022), 374-403.

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan / Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Öz

Arapçada “lâm-ı ta’rif” ya da “harf-i ta’rif” denilen “ﻝ” (belirlilik) takısı isimlerin başına gelir. Normalde isimlerin sonunda tenvin (çift hareke ile gösterilen sâkin nun) bulunurken başına “lâm-ı ta’rif” gelen isimlerin sonunda tek hareke olur. Genelde başında “lâm-ı ta’rif” olmayan isimlere “nekra” denildiği gibi “lâm-ı ta’rif” olan isimlere “marife” denilir. Arapçada zamirler, ism-i işaretler, özel isimler, ism-i mevsûller (ilgi zamirleri) ve bunlara muzaf (tamlanan) olan kelime grupları ise başında “lâm-ı ta’rif” bulunmadığı halde yine de marife kabul edilirler.

Kelimelerin başına gelen “lâm-ı ta’rif”in lâm harfi bazen okunur, bazen okunmaz. Kendisinden sonra gelen harfin türüne göre bu lâm harfinin okunup okunmayacağı belirlenir. Bu lâmin okunup okunmamasına göre de kendinden sonra gelen kelimelerin başındaki harfler “kameri” veya “şemsi” diye iki gruba ayrılır. Bu konu Arapçayı ilgilendirdiği kadar Kur’ân-ı Kerîm’i güzel okuma bilgisi anlamına gelen tecvid ilmini de ilgilendirir.

İsimlerin başına gelen “lâm-ı ta’rif” kelimesinin türünü, okunuş tarzını etkilediği gibi anlamını da etkiler. Ayrıca yan yana gelen kelimelerin ve cümlelerin (terkiplerin) türünü de anlamını da etkiler, hangi paragraftan ne anlam ve hüküm çıkacağı da çoğu zaman lâm-ı ta’rif’e göre belirlenir. Arapçada isim ve sıfat tamlaması diye iki türlü tamlama ile isim ve fiil cümlesi diye iki türlü cümle vardır. Bu terkipler genelde ismin türüne, yapısına ve cümledeki konumuna göre belirlenir. Bu terkipleri belirlemede kelimelerin marife-nekra oluşu oldukça önemlidir. Dolayısıyla isimlerin başında “lâm-ı ta’rif” kullanılıp kullanılmayacağına ve hangi ismin başında ne amaçla nasıl kullanacağına dair nahivciler birtakım kurallar belirlemişlerdir. Bu kurallara göre yerli yerinde kullanılan “lâm-ı ta’rif” anlamı ve sonuç hükümlerini de etkiler.

Kur’ân-ı Kerîm Arapça’nın bilinen çoğu kuralları için örnekler barındırmaktadır. Ancak bazı ayetlerde bilinenin aksine bir kelime nekra veya marife olarak yer alabilmektedir. Bunun da kendine göre belirli sebepleri ve hikmetleri vardır. Bu çalışmada lâm-ı ta’rifin Arapça gramerindeki yeri ve önemine değinildiği gibi ilgili olduğu diğer bazı ilim dallarında da ne anlama geldiği, o bilim dalındaki ilgili konuya ne tür katkısının olduğu ele alınacaktır. Özellikle tefsir ilmine katkısı açısından aynı veya benzer ayetlerdeki birtakım kelimelerin bazılarında nekra bazılarında ise marife olarak kullanılmasının hikmetleri ele alınacaktır. Lafzî müteşabih denilen bu konuda birtakım eserler yazıldığı gibi dil ve edebiyat yönüne ağırlık veren tefsirler de bu tür konulara dikkat çekmişlerdir. Çalışmada örnekler mümkün merteye asıl hedef olan ayetlerden seçilecektir.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Belağat, Lafzî Müteşabih, Lâm-ı ta’rif/Harf-i ta’rif, Marife, Nekra, Kameriyye, Şemsiyye, İsim Cümlesi, Sıfat Terkibi, İzafet Terkibi

Abstract

In Arabic, the definite article “ﻝ /AL” is called Lām al-Ta’rif and it comes before nouns. Typically, there are double vowels (tanween) at the end of nouns; as for the nouns that have Lām al-Ta’rif before them, there is a single vowel at the end. Nouns that do not have Lām al-Ta’rif before are called “nakirah” and nouns that have Lām al-Ta’rif at the start of it are called “ma’rifah”. Pronouns, demonstrative pronouns, and proper nouns are considered ma’rifah even if they do not have Lām al-Ta’rif at the start.

Lām of Lām al-Ta’rif that comes before the nouns, is sometimes pronounced and sometimes not pronounced. It is determined by the letter that comes after it. According to the pronunciation of this Lām the first letters of the words that come after them are divided into two groups as “qamarî” and “shamsî”. This topic concerns Tajweed, which means the knowledge of the beautiful recitation of the Noble Quran as it concerns Arabic.

Lām al-Ta’rif (ﻝ) that comes before nouns affects the meaning as it affects the type of the word and the way of pronunciation of the last letter of the word. Also, it involves the type and meaning of the words and sentences that come side to side (syntax), which meaning and verdict to get attained by the paragraph is mostly determined according to Lām al-Ta’rif. There are two types of prepositional phrases (possessive construction and adjective clause) and two types of sentences (nominal and verbal). These syntaxes are generally determined according to the type, structure, and position of the noun. To specify these syntaxes, the words being ma’rifah-nakirah are pretty crucial. Therefore, Lām al-Ta’rif cannot be randomly used before nouns. Some rules are put out by linguists to specify which words may have it before them with which intention.

Lām al-Ta'rif that is appropriately applied with these rules, affects the meaning and also the verdicts.

The Noble Quran includes examples of many well-known rules of Arabic. However, unlike the common knowledge, a word can take place as ma'rifah or nakirah in some verses. This has certain reasons and hidden causes in its own way. In this study, we are going to examine the profundities of the ma'rifah and nakirah usage for certain words in the same or similar verses. This issue that called Lafzî Mutashābih has been mentioned in some works, and the works of tafsîr that pay special attention to language and literature also brought attention to these types of topics. By benefiting from these types of works, the effect of Lām al-Ta'rif on the meaning, as much as its effect on the pronunciation of the words will be mentioned and the usage techniques will be examined.

Keywords:

Tafsîr, Balāgha, Lafzî Mütेशabih, Lām al-Ta'rif, Ma'rifah, Nakirah, Qamariyyah, Shamsiyyah, Nominal Sentence, Adjective Clause, Possessive Construction

Extended Abstract

Arabic, the definite article “*Al*” is called *Lām al-Ta’rif* and it comes before nouns. Typically, there are double vowels (tanween) at the end of nouns; as for the nouns that have *Lām al-Ta’rif* before them, there is a single vowel at the end. Nouns that do not have *Lām al-Ta’rif* before are called “*nakirah*” and nouns that have *Lām al-Ta’rif* at the start of it are called “*ma’rifah*”. Pronouns, demonstrative pronouns, and proper nouns are considered *ma’rifah* even if they do not have *Lām al-Ta’rif* at the start.

Lām of *Lām al-Ta’rif* that comes before the nouns, is sometimes pronounced and sometimes not pronounced. It is determined by the letter that comes after it. According to the pronunciation of this *Lām* the first letters of the words that come after them are divided into two groups as “*qamari*” and “*shamsi*”. This topic concerns *Tajweed*, which means the knowledge of the beautiful recitation of the Noble Quran as it concerns Arabic.

Lām al-Ta’rif (ل) that comes before nouns affects the meaning as it affects the type of the word and the way of pronunciation of the last letter of the word. Also, it involves the type and meaning of the words and sentences that come side to side (syntax), which meaning and verdict to get attained by the paragraph is mostly determined according to *Lām al-Ta’rif*. There are two types of prepositional phrases (possessive construction and adjective clause) and two types of sentences (nominal and verbal). These syntaxes are generally determined according to the type, structure, and position of the noun. To specify these syntaxes, the words being *ma’rifah-nakirah* are pretty crucial. Therefore, *Lām al-Ta’rif* cannot be randomly used before nouns. Some rules are put out by linguists to specify which words may have it before them with which intention. *Lām al-Ta’rif* that is appropriately applied with these rules, affects the meaning and also the verdicts.

The Noble Quran includes examples of many well-known rules of Arabic. However, unlike the common knowledge, a word can take place as *ma’rifah* or *nakirah* in some verses. This has certain reasons and hidden causes in its own way. In this study, we are going to examine the profundities of the *ma’rifah* and *nakirah* usage for certain words in the same or similar verses. This issue that called *Lafzī Mutashābih* has been mentioned in some works, and the works of *tafsīr* that pay special attention to language and literature also brought attention to these types of topics. By benefiting from these types of works, the effect of *Lām al-Ta’rif* on the meaning, as much as its effect on the pronunciation of the words will be mentioned and the usage techniques will be examined.

Although there have been some special studies on *Lām al-Ta’rif*, most of the studies done have focused on the subject in terms of Arabic grammar or generally concentrated on specific parts which were chosen by the people interested in the certain subjects. Whereas *Lām al-Ta’rif* concerns almost every field that can be written in Arabic, and it is insufficient to deal with it one-dimensionally. In this study, the subject could not be dealt with in a broad way to cover all branches of science, but the verses that can set an example in different areas, especially in the field of *Qur’an* and *tafsir*, were emphasized and in a way to provide a better understanding of the verses, *Lām al-Ta’rif* and its various effects on diverse fields is discussed.

Besides being a language, Arabic is also a tool in relation to Islamic sciences. The main source of basic Islamic sciences is the *Qur’an* and *tafsir*, which is defined as the comprehension of the *Qur’an*. Since these original sources are in Arabic, *Lām al-Ta’rif* is closely related to these sciences. For this reason, the subject of *Lām al-Ta’rif*, which constitutes the main axis of the study, was started to be explained from its Arabic background and ended with its reflections in some verses.

While giving examples from the verses, the verses that are given as examples and emphasized in the works of *tafsir* and *balāgha* are worked on, and the subjects are explained in line with the explanations given by the Arabic grammar, *balāgha* and literature books and the main *tafsir* sources. In particular, attention has been drawn to the fact that some of the words in the same verse or in the same *surah*

or in similar verses related to the same subject are used as nakirah and some as ma'rifah, and such verses are examined and focused on.

Giriş

Arapça'da isimlere ait özelliklerden biri de ya sonlarında “tenvin” denen ve sâkin nunu gösteren **ـًا** (en, in, un) işaretlerinin¹ ya da başlarında “lâm-ı ta'rif”, “harf-i ta'rif” veya “belirlilik takısı” denilen “ال” takısının bulunmasıdır. Bu açıdan

“kalemun/el-kalemu” (قَلَمٌ/الْقَلَمُ) ve “selâmun/es-selâmu” (سَلَامٌ/السَّلَامُ) örneklerinin son hareketleri başlarında “belirlilik takısı” denilen harf-i ta'rifin bulunup bulunmamasına göre farklılık arz etmektedir. Tenvin ve harf-i ta'rifin ikisi birden bir isimde bulunmadığı gibi –başka özel bir sebebi yoksa- bir isim aynı anda ikisinden de yoksun olamaz.² قَمْرٌ / الْقَمْرُ، بَابٌ / الْبَابُ، جَنَّةٌ / الْجَنَّةُ، عِلْمٌ / الْعِلْمُ،

كِتَابٌ / الْكِتَابُ، مُسْلِمٌ / الْمُسْلِمُ، أَوْلَادٌ / الْأَوْلَادُ gibi lâm-ı ta'rif'in lamı okunuyorsa kendisinden sonra gelen bu tür harflerden oluşan gruba “kamerî harfler”, okunuş tarzına da “izhar-ı kameriyye” denir.³ Kamerî olmayan harflere de şunlar örnek verilebilir: شَمْسٌ / الشَّمْسُ، تَلْمِيذٌ / التَّلْمِيذُ، نَافِذَةٌ / النَّافِذَةُ، دَمٌّ / الدَّمُ، رَبٌّ / الرَّبُّ، سَنَةٌ / السَّنَةُ، نَاسٌ / النَّاسُ

kelimelerinde de görüldüğü gibi lâm-ı ta'rif'in lâmı okunmuyorsa kendisinden sonra gelen bu tür harflerden oluşan gruba “şemsî harfler”, okunuş tarzına da “idğâm-ı şemsiyye” denir.⁴ Yine başında lâm-ı ta'rif olmayan kelimelere “nekra” denilirken, lâm-ı ta'rif bulunan kelimelere de “marife” denilir.

Lâm-ı ta'rif'e dair özel bir takım çalışmalar yapılmışsa da bunların çoğunda konu Arap grameri açısından ele alınmış ya da çalışmaları yapan kişiler konunun kendi alanlarıyla ilgili spesifik yönlerine eğilmişlerdir. Oysaki lâm-ı ta'rif birçok ilim dalını ilgilendirmekte olup tek boyutlu ele alınması yetersiz kalır. Bu çalışmada da konu tüm ilim dallarını kapsayacak kadar geniş bir tarzda ele alınamamışsa da farklı alanlarda örnek teşkil edebilecek ayetler üzerinde durulmuş, ayetlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak şekilde lâm-ı ta'rif ve çeşitli ilim dallarına etkisi ele alınmıştır.

1. Lâm-ı Ta'rif'e Göre Harflerin ve İsimlerin Taksimi

Kamerî ve şemsî harfler grubunun her ikisinde de 14 harf vardır. Bunlar hem tecvid ilminde hem de Arap Dili ve Belagati sahasında farklı açılardan incelenmişler, tecvid ilminde lâm-ı ta'riften sonra gelen harfin okunup okunmamasına göre harfler gruplandırılırken, Arapça'da lâm-ı ta'rifin bulunup bulunmamasına göre kelimeler farklı isimlerle tasnif edilmiştir.

1.1. Lâm-ı Ta'rifin (ال) Okunup Okunmamasına Göre Harflerin Taksimi

1.1.1. Kamerî Harfler

Bir ismin başında (أَنْعَ حَجَّكَ وَ حَفَّ عَقِيمَهُ) şeklinde formüle edilen 14 harften biri bulunursa lâm-ı ta'rifin (ال) lâmı okunur. Bunlara “kamerî harfler” denir. عَلَّمَ الْفُرَّانَ. حَلَقَ الْإِنْسَانَ. عَلَّمَهُ الْبَيَانَ.” ayetlerinde⁵ bunun örnekleri vardır.

1.1.2. Şemsî Harfler

¹ Abbas Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, (Kahire: Dârü'l-Maârif, 1973), 1: 26-27.

² Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 1: 28, 43-44, 175; Mehmet Talu, *Nabiv İmi*, (İstanbul: yy, 1992), 44; Muhammed Süleyman Yakût, *en-Nabvu't-Ta'limiyyu ve't-Tatbîku fi'l-Kur'ân-ı Kerîm*, (Tanta: Dâru's-Sahâbe, 1430/2009), 189.

³ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, (Bursa: Emin Yayınları, 2013), 246-247.

⁴ Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 244-245.

⁵ Rahman 55/2-4.

Bir ismin başında “kameri” denen 14 harfin dışındaki harflerden⁶ biri bulunursa lââm-ı ta’rifin (ال) lââmı okunmaz, ondan sonra bulunan harf (kelimenin ilk harfi) şeddeli okunur. Bunlara “şemsi harfler”⁷ denir. “الْكَرِيمَانُ. . . . الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ. وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ” ayetlerinde⁸ bunun örnekleri vardır. Bu ayetlerde görüldüğü gibi cümle lââm-ı ta’rif (ال) ile başlarsa baştaki “hemze” okunur, eğer cümle başka bir harf veya kelime ile başlarsa arada bulunan lââm-ı ta’rifin (ال) “hemzesi” okunmaz. Yazıldığı halde okunmayan bu tür hemzelere “hemze-i vasil/ ulama hemzesi” denir.⁹

1.2. Lââm-ı Ta’rifin (ال) Bulunup Bulunmamasına Göre İsimlerin Taksimi

Arapça’da başında lââm-ı ta’rif olup olmamasına göre isimler gruplandırılır; başında lââm-ı ta’rif olmayan kelimeye “nekra/belirsiz”; başında lââm-ı ta’rif olan kelimeye de “marife/belirli, bilinen” denir. Kelimelerin okunuşunda, terkiplerin belirlenmesinde ve anlaşılandırılmasında isimlerin nekra ve marife oluşu önemlidir.

1.2.1. Nekra

Başında lââm-ı ta’rif olmayan, muhataplar tarafından ilk kez duyulan, kime ve neye ait olduğu bilinmeyen, zihinde netleşmeyen isimlere “nekra/belirsiz” denir.¹⁰ Örneğin; “ذَهَبٌ مُّعَلِّمٌ إِلَىٰ مَدْرَسَةٍ / (Herhangi) bir öğretmen bir okula gitti”, “فَرَأَىٰ طَالِبٌ كِتَابًا / (Herhangi) bir öğrenci (herhangi) bir kitap okudu” ve “سَلَّمَ تَلْمِيذٌ عَلَىٰ رَجُلٍ / (Herhangi) bir öğrenci (herhangi) bir adama selam verdi.” cümlelerinde altı çizili kelimelerin anlamı bilinse de hangi öğretmen, hangi kitap ve hangi adam olduğu muhataplar tarafından çok net, açıkça bilinmemektedir. Yine “Bahçede (herhangi) bir çocuk vardır” (فِي الْحَدِيقَةِ أَوْلَادٌ) veya “Bahçede (bazı) çocuklar vardır” (فِي الْحَدِيقَةِ وَلَدٌ) örneklerinde görüldüğü gibi nekra kelimenin anlamında belirsizlik vardır.¹¹

Nekra isimlere anlam verilirken belirsizlik durumu göz önünde bulundurulur. “Evde bir adam vardır” (فِي الْبَيْتِ رَجُلٌ) ya da “Evde bazı adamlar vardır” (فِي الْبَيْتِ رِجَالٌ) örneklerinde görüldüğü gibi Türkçe’de bunun karşılığı genelde, tekillerde kelimenin başına “bir” veya “herhangi bir”, çoğullarda ise “bazı” ve “bir takım” kelimeleri getirilmekle sağlanmaktadır.¹²

1.2.2. Marife

Başında lââm-ı ta’rif (ال) olan veya varmış gibi kabul edilen isimlere marife denilir.¹³ Bir kelime daha önceden muhataplar tarafından biliniyor ve tanınıyorsa ya da bir kelime ilk kez nekra olarak

⁶ Bu harfler de “طِبُّ ثُمَّ صِلْ رَحْمًا تَنْزُ صِفَتْ دَا نَعَمْ ... دَعِ سُوءَ ظَنٍّ زُرْ شَرِيفًا لِلْكَرِيمِ” beytinde toplanmıştır. Bilgi için bk. Süleyman b. Muhammed el-Cemzûrî, *Tuhfetu'l-Et'fâl ve'l-Gûlmân fî Tecvîdi'l-Kur'ân*, (yy., ty.), 5; Mahmûd b. Ali Besse el-Mısri, *el-'Amîd fî İlmi't-Tecvîd*, thk. Muhammed es-Sadık Kamhâvî, (el-İskenderiyye: Dâru'l-Akîde, 1425/2004), 44.

⁷ Arapçada 28 harf bu şekilde “kameri” ve “şemsi” diye iki gruba ayrılırken lââm-ı ta’rif “yıldız” gibi düşünülmüş, şemsi harfler güneşe, kameri harfler de aya benzetilmiştir. Bu nedenle başına geldiği bir harfin yanında (tıpkı ayın yanında gözüken yıldız gibi) lââm-ı ta’rifin lââmı okunursa o harfe “kameri”, başına geldiği bir harfin yanında (tıpkı güneşin yanında gözükmeyen yıldız gibi) lââm-ı ta’rifin lââmı okunmuyorsa o harfe de “şemsi” herf denilmiştir. Bilgi için bk. Mahmûd b. Ali Besse el-Mısri, *el-'Amîd fî İlmi't-Tecvîd*, 44.

⁸ Rahman 55/1, 5-6.

⁹ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 128, 204.

¹⁰ Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfî*, 1: 208-209; Talu, *Nabiv İlmi*, 20.

¹¹ Koç, Sadık-Tahsin Deliçay, “Arap Dilinde Harf-i Ta’rif = The Definite Article in Arabic Language”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2002, cilt: XII, sayı: 2), 193.

¹² Koç-Deliçay, “Arap Dilinde Harf-i Ta’rif”, 193.

¹³ “Lââm-ı ta’rif” (ال) alan kelimelerin dışında 5 Çeşit Ma’rifeye Daha vardır: 2. Zamirler, 3. İsm-i İşaretler, 4. İsm-i Mevsuller (İlgi Zamirleri), 5. Alemler (Özel İsimler), 6. İlk Beş Ma’rifeye Muzaf (Tamlanan) olanlar. Bu tür kelimeler de “lââm-ı ta’rif” almış gibi kabul edilir. Marife çeşitleri için bk. Talu, *Nabiv İlmi*, 20-46; Yakût, *en-Nabvu't-Ta’lîmiyyu ve't-Tatbîku fî'l-Kur'ân-ı Kerîm*, 117-203; Abbas, Fadıl Hasan, *Esâlibu'l-Beyân fî 'Ulûmi'l-Belâğâ*, (Amman: Dâru'n-Nefâis, 1430/2009), 144-161. Ancak başında nida edatı bulunan nekra-i maksûde isimleri de

geçtikten sonra ikinci kez tekrar cümlede kullanılacak olursa o zaman başına lâm-ı ta'rif (ال) getirilir.¹⁴ Bu kelimeler kullanıldığı zaman muhatap “O kimmiş? Bu neymiş?” diye bir soru sormaz, konu artık muhatap tarafından bilinir ve neyin ne olduğu zihninde canlanır. Bu durum dikkate alınarak ismin başına lâm-ı ta'rif (ال) eklenir. Örneğin; “شَرَحَ الْمُعَلِّمُ الدَّرْسَ / Öğretmen dersi açıkladı”, “فَهَمَ الطَّالِبُ / Öğrenci kitabı anladı” ve “تَعَرَّفَ التِّلْمِيذُ مَعَ الرَّجُلِ / Öğrenci adamlı tanıştı” cümlelerinde altı çizili kelimeler muhatap tarafından bilinmektedir. Çünkü ilgili isimler ya muhatabın zihninde mevcuttur ya da daha önce söz konusu edilen isimlerdir.¹⁵

2. Lâm-ı Ta'rifin (ال) Çeşitleri ve Kullanılış Sebepleri

Öncelikle bu konu şöyle bir şema ile gösterilebilir:¹⁶

2.1. Lâm-ı Ahd	2.2. Lâm-ı İstiğrâk	2.3. Lâm-ı Cins
2.1.1. Lâm-ı Ahd-i Sarîhî	2.2.1. Lâm-ı İstiğrâk-i Hakîkî	
2.1.2. Lâm-ı Ahd-i Kinâî	2.2.2. Lâm-ı İstiğrâk-i Örfî	
2.1.3. Lâm-ı Ahd-i Huzûrî/İlmî		

Lâm-ı ta'rifin kullanımına göre çeşitleri şu şekilde açıklanabilir:

2.1. Lâm-ı Ahd

Bir kelime konuşan ile muhatap arasında malum ve belirli ise o kelimenin başında kullanılan “lâm-ı ta'rif” bu gruba girer. Örneğin; “(malum) çarşıya gir. / أَدْخَلَ السُّوقَ” cümlesinde söz konusu çarşı her iki şahıs (konuşan ve muhatap) tarafından da bilinir ve “hangi çarşıya?” diye sormaya gerek kalmaz. “إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ” / *Hani bir zamanlar o (malum) ağacın altında sana biat ediyor/söz veriyorlardı.*¹⁸ Bu ağaç (ve olay) muhataplarca bilinmektedir. Kimse “hangi ağaç?” diye sormaz. O nedenle ağaç kelimesi daha önce geçmediği halde ayette marife olarak yer almıştır.¹⁹ Lâm-ı ta'rifin “lâm-ı ahd” denilen bu çeşidi kendi içinde üç kısma ayrılır:

2.1.1. Lâm-ı Ahd-i Sarîhî

Daha önce “nekra” geçen bir isimden ikinci kez bahsedilecek olursa bu ismin başına “lâm-ı ta'rif” getirilir ve buna “lâm-ı ahd-i sarîhî” denir. Artık o isim “marife” olmuştur.²⁰ Daha önce kelime nekra olarak zikredildiğinden buna “lâm-ı ahd-i zikrî” de denilir.²¹ Örneğin; “كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا.” / *Nitekim biz Firavun'a da bir elçi gönderdik. Firavun da (söz konusu) elçiye isyan etti.*²² ayetinde ilk kez Firavun'a gönderilen bir elçiden bahsedilirken kelime “nekra” kullanılmıştır. Ancak ikinci kullanımda artık bu elçi daha önce söz konusu olan, belirli ve bilinen (marife) bir isim olup lâm-ı ta'rifli kullanılmıştır.²³

marife kabul edenlere göre bu sayı 7'ye çıkmaktadır. Abbas, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 1:211; Koç–Deliçay, “Arap Dilinde Harf-i Ta'rif”, 195.

¹⁴ Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 1:209-210.

¹⁵ Talu, *Nabiv İlmî*, 44 vd.

¹⁶ Bu lâm-ı ta'rifin çeşitleri için bk. Ahmed b. Ali b. Abdulkafi Ebu Hamid Bahauddin es-Sübkî, *Arûsü'l-Efrab fî Şerhi Telhîsi'l-Miftah*, thk. Abdulhamid Hindâvî, (Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1423/2003), 1:177-199; Abbas, *Esâlibu'l-Beyân fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, 152-157. Farklı ayrımlar olsa da genelde nahivciler lâm-ı tarifi üç kısımda ele almışlardır. Koç–Deliçay, “Arap Dilinde Harf-i Ta'rif”, 196-203.

¹⁷ Tevbe 9/40; Taha 20/12.

¹⁸ Fetih 48/18.

¹⁹ es-Sübkî, *Arûsü'l-Efrab fî Şerhi Telhîsi'l-Miftah*, 1:178; Talu, *Nabiv İlmî*, 44.

²⁰ Sübkî, *Arûsü'l-Efrab fî Şerhi Telhîsi'l-Miftah*, 1:178.

²¹ Yakût, *en-Nabvu't-Ta'limiyyu ve't-Tatbîku fî'l-Kur'ân-ı Kerîm*, 189.

²² Müzzemmil 73/15-16.

²³ Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 1: 424. Aynı konunun örnekleri Âl-i İmrân 3/96-97; Nûr 24/35; Kamer 54/25-26. ayetlerde de görülmektedir. Özellikle Nur suresindeki ayet geleceğe yönelik teknolojik bir icad olan elektrik ve onun unsurlarına telmihte bulunduğu için muhataplar tarafından henüz bilinmeyen bir konu genelde nekra

2.1.2. Lâm-ı Ahd-i Kinâî

Başında “lâm-ı ta’rif” bulunan daha önce açıkça zikredilmemiş fakat dolaylı olarak ifade edilmişse buna da “lâm-ı ahd-i kinâî” denir. Bir ayette²⁴ İmrân’ın hanımının (Hz. Meryem’in annesi) şu sözü nakledilmiştir: “إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا” / Şüphesiz ben karnımdakini azatlı bir kul olarak sana adadım...” Bu ayette “mâ” (مَا) kelimesi erkek ve dişi her şeyi kapsar. Ancak daha sonra gelen “muharraran” (مُحَرَّرًا) kelimesinden maksadın erkek olduğu anlaşılır. Ardından da sanki daha önce erkek ve kadından bahsedilmiş gibi direkt “وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَى” / Oysa erkek, kız gibi değildir.”²⁵ buyrulmuştur. Buradaki altı çizili kelimelerin başındaki lâm-ı ta’rife “lâm-ı ahd-i kinâî” denir.²⁶

2.1.3. Lâm-ı Ahd-i Huzûrî/İlmî

Bir isim bizzat ortada, muhataplarca biliniyor ve görülüyorsa o ismin başındaki lâm-ı ta’rife lâm-ı ahd-i huzûrî/ilmî denilir. Örneğin; “هَذَا التَّلْمِيذُ نَاجِحٌ فِي دُرُوسِهِ الْآنَ” / Şu an bu öğrenci derslerinde başarılıdır.” cümlesinde “öğrenci” huzurdadır ve muhataplarca malumdur. Yine “şimdi” (الآن) kelimesi de zaman olarak malumdur. Şu ayette de bu konunun örneği vardır: “الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ... وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا وَبِئْرًا.../ Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı beğendim.”²⁷ Burada konu zaten bilinmekte olduğundan “Hangi gün? Hangi İslam?” diye sorulmaz.²⁸

2.2. Lâm-ı İstiğrâk

Başında bulunduğu isim bütün fertlerini içine alırsa bu lâm-ı ta’rife “lâm-ı istiğrâk” denilir. Bu da kendi içinde ikiye ayrılır:

2.2.1. Lâm-ı İstiğrâk-ı Hakîkî

Lâm-ı ta’rif, başında bulunduğu ismin bütün fertlerini gerçekten içine alırsa buna “lâm-ı istiğrâk-ı hakîkî” denir. “...وَلَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا.../ ...ve insan (türü) zayıf yaratılmıştır.”²⁹ ayeti ile “عَالِمُ الْعَيْبِ” / Tüm gaybı ve şهادeti bilen büyük ve yüce olan O’dur.”³⁰ ayetindeki isimler konu için birer örnek teşkil ederler.³¹

2.2.2. Lâm-ı İstiğrâk-ı Örfî

Lâm-ı ta’rifin başında bulunduğu isim sadece belli bir bölgenin bütün fertlerini içine alırsa bu lâm-ı ta’rife “lâm-ı istiğrâk-ı örfî” denir. “دَرَسَ الْمُعَلِّمُ الطُّلَّابَ” / Öğretmen öğrencilere öğretti.” ve “جَمَعَ الْأَمِيرُ التُّجَّارَ” / Lider tacirleri topladı.” cümleleri buna örnek teşkil eder.³²

2.3. Lâm-ı Cins

kullanılmaktadır. Ancak kelimeler ikinci kez tekrar edilirken marife olarak kullanılmışlardır. Bilgi için bk. İsmail Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur’an*, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1990), 279-283.

²⁴ Âl-i İmrân 3/35-36.

²⁵ Âl-i İmrân 3/36. Bilgi için bk. Sübkî, *Arûsü'l-Efrab fî Şerbi Telbîsi'l-Miftah*, 1: 177, 180.

²⁶ Talu, *Nahiv İlmî*, 44-45.

²⁷ Maide 5/3.

²⁸ Yakût, *en-Nabvu't-Ta'limiyyu ve't-Tatbîku fî'l-Kur'ân-ı Kerîm*, 190.

²⁹ Nisa 4/28.

³⁰ Ra'd 13/9.

³¹ Sübkî, *Arûsü'l-Efrab fî Şerbi Telbîsi'l-Miftah*, 1:180; Talu, *Nahiv İlmî*, 45.

³² Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 1: 425; Talu, *Nahiv İlmî*, 45.

Başında bulunduğu ismin cinsini içine alan lâm-ı ta'rif "lâm-ı cins" denir.³³ "وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ / *Canlı olan her bir şeyi sudan yarattık.*"³⁴ ayeti ile "الرَّجُلُ أَقْوَى مِنَ الْمَرْأَةِ / *Erkek (cinsi) kadından daha güçlüdür.*" cümlesindeki altı çizili kelimeler buna örnektir.

"Lâm-ı ahd" marifelik ifade eder. 2. ve 3. maddede anlatılan "lâm-ı istiğrâk" ve "lâm-ı cins" ise ma'rifelik ifade etmez. Çünkü bu tür isimler belirli bir şahsı veya nesneyi göstermezler. Bunlar umum ifade ederler. Bu tür isimler lafız olarak marife kabul edilseler de anlam olarak nekra sayılırlar.³⁵

3. Lâm-ı Ta'rifin (ل) Hükümlere ve Anlama Etkisi

Lâm-ı ta'rif farklı ilim dallarında çeşitli hükümlerin oluşmasına ve anlamların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Lâm-ı ta'rifin etki edip meydana getirdiği sonuçlardan bazıları şunlardır:

3.1. Nahivde Lâm-ı Ta'rifin Hükümlere Etkisi

Nahiv ilminde terkiplerin yani tamlama ve cümlelerin öğelerini tespit edip anlam verirken lâm-ı ta'rif etkilidir. Lâm-ı ta'rif göre iki türlü tamlama ve iki türlü temel cümle meydana gelir. Bu durum sema halinde şöyle gösterilebilir:

Terkipler / Birleşik Kelime Grupları

I. Tamlamalar		II. Cümleler	
A. Sıfat Tamlaması et-Terkîbu'l-Vasfî	B. İsim Tamlaması et-Terkîbu'l-İzâfî	A. İsim Cümlesi el-Cümletü'l-İsmiyye	B. Fiil Cümlesi el-Cümletü'l-Fi'liyye
وَلَدٌ كَاتِبٌ الْوَلَدُ الْكَاتِبُ	وَلَدٌ كَاتِبٍ وَلَدُ الْكَاتِبِ	الْوَلَدُ كَاتِبٌ. الْوَلَدُ كَتَبَ / يَكْتُبُ.	كَتَبَ وَلَدٌ دَرَسًا. يَكْتُبُ الْوَلَدُ الدَّرْسَ.
Yazan bir çocuk Yazan/yazıcı çocuk	Bir yazıcının çocuğu Yazıcının çocuğu	Çocuk yazmaktadır / yazıcıdır. Çocuk yazdı/ yazıyor.	Bir çocuk bir ders yazdı. Çocuk dersi yazıyor.

Terkiplerde ve cümlelerde meydana gelen bu durum şu şekilde izah edilebilir:

3.1.1. Terkiplerde Lâm-ı Ta'rifin Anlam ve Hükümlere Etkisi

Terkîbe doğru anlam verebilmek için yan yana gelen isimlerde marifelik-nekrallık yönünden bir uyum veya zıtlık aranır. Yan yana gelen isimlerin başındaki lâm-ı ta'rif göre de tamlama (isim veya sıfat tamlaması) veya cümle oluşabilir. Lâm-ı ta'rif alıp almama durumuna göre yan yana gelen "veledun" ve "kâtibun" kelimelerinden farklı terkipler meydana gelir. Örneğin; "الْوَلَدُ الْكَاتِبُ صَغِيرٌ / Yazan/yazıcı çocuk küçüktür." cümlesinde *sıfat tamlaması* oluşurken, "وَلَدٌ الْكَاتِبِ صَغِيرٌ / Yazanın/yazıcının çocuğu küçüktür." cümlesinde yan yana gelen aynı iki isimden *isim tamlaması* oluşmaktadır. Aynı şekilde "كَتَبَ الْوَلَدُ الصَّغِيرُ دَرَسًا سَهْلًا / Küçük çocuk kolay bir ders yazdı" şeklindeki fiil cümlesinde de yan yana gelen isimlerden sıfat tamlaması meydana gelmiştir.³⁶

3.1.2. Cümlelerde Lâm-ı Ta'rifin Anlam ve Hükümlere Etkisi

Türkçe'de olduğu gibi Arapçada da cümleler bazen basit, bazen bileşik olabilir. Bazen yan cümle ana cümlelerin bir başka unsuru olabilir. Bunu tespit ederken de yan cümlelerin konumu ve irabı hususunda öncesindeki kelimenin lâm-ı ta'rifli olup olmaması etkilidir. Yan cümle nekradan veya marifeden sonra gelişine göre ana cümlelerin bir unsuru olur ve ona göre bileşik cümleye anlam verilir.

3.1.2.1. Nekradan Sonra Gelen Yan Cümle (Sıfat Cümlesi)

³³ Sübkî, *Arâsü'l-Efrâh fî Şerhi Telhâsi'l-Miftah*, 1:178.

³⁴ Enbiya 21/30.

³⁵ Mustafa el-Galâyîni, *Câmiu'd-Durâsi'l-Arabîyyeti*, thk. Mansûr Ali Abdussemeî-Sena Muhammed Salim-Muhammed Mahmûd el-Kâdi, (Kahire: Dâru's-Selâm, 1434/2013), 148-149; Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 1: 216, 425-426; Mehmet Talu, *Nahiv İlmi*, 44-46.

³⁶ Terkiplerde diğer marife çeşitlerinden biri olduğunda da yine lâm-ı ta'rif (ل) varmış gibi düşünülür. Örneğin yan yana gelen "hâzâ" ve "veledun" kelimelerinden; "هَذَا الْوَلَدُ حَمِيمٌ / Bu çocuk güzeldir." cümlesinde sıfat tamlaması (gibi), "وَلَدٌ هَذَا حَمِيمٌ / Bunun çocuğu güzeldir." cümlesinde isim tamlaması, "هَذَا وَلَدٌ حَمِيمٌ / Bu, güzel bir çocuktur." cümlesinde ise isim cümlesi oluşmaktadır.

Nekra (lâm-ı ta'rifsiz) isimden sonra gelen cümle sıfat olur.³⁷ “جَاءَ وَكَدَّ يَبْكِي / Ağlayan bir çocuk geldi.” cümlesinde fiil cümlesinden oluşan sıfat örneği görüldüğü gibi, “جَاءَ وَكَدَّ أَبُوهُ مُعَلِّمٌ / Babası öğretmen olan bir çocuk geldi.” cümlesinde de isim cümlesinden oluşan sıfat örneği görülmektedir.

3.1.2.2. Marifeden Sonra Gelen Yan Cümle (Hâl Cümlesi)

Marife (lâm-ı ta'rifli vb.) isimden sonra gelen cümle hal olur.³⁸ “جَاءَ الْوَلَدُ يَبْكِي / Çocuk ağlayarak geldi.” cümlesinde fiil cümlesinden oluşan hâl örneği görüldüğü gibi, “جَاءَ الْوَلَدُ وَهُوَ سَعِيدٌ / Çocuk mutlu olarak geldi.” cümlesinde de isim cümlesinden oluşan hâl örneği görülmektedir. Mevsûf nekra veya marife olabilse de sâhibu'l-hâl/zü'l-hâl genelde marife olur.³⁹

3.2. Usûl-ü Fıkıh'ta Lâm-ı Ta'rifin Hükümlere Etkisi

Nahiv ilmi açısından ele alınan lâm-ı ta'rif konusu usûl-ü fıkıh/fıkıh usûlü ilminde de ele alınmıştır.⁴⁰ Fıkıh usûlü kitaplarında hükümlerin çıkarılma yöntemleri ele alınırken umum-husus meselesinin ele alındığı bölümlerde⁴¹ kelimenin nekra veya marife oluşuna göre hükümler belirlenmiş, ilgili bölümlerde lâm-ı ta'rifin etkisine de değinilmiştir.⁴²

3.2.1. Nekranın Umum veya Husus İfade Etmesi

3.2.1.1. Olumsuz Bağlamda Nekra Kelimenin Umumiyeti

“Siyak-ı nefyde nekra umum ifade eder.”⁴³ Yani “لَا رَجُلٌ فِي الدَّارِ / Evde hiçbir adam yoktur.” örneğinde olduğu gibi olumsuzluktan sonra gelen “el takısız” kelime genelleme bildirir. Yine “وَمَا تَكُنْ / Onun hiçbir zaman herhangi bir eşi olmamıştır”⁴⁴ gibi ayetlerde nekra kelimeler olumsuz bağlamda geldiği için genel anlam (“bir” değil, “hiçbir”) ifade ederler. Usûl-ü fıkıh kitaplarında pek çok ayet⁴⁵ ele alınıp ilgili lafızlardan ne tür sonuçlar çıkarılacağı enine boyuna tartışılmıştır.⁴⁶ Ancak genel kanaat “وَأَتَّفَعُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ / Hiç kimsenin başkası adına bir şey ödeyemeyeceği, hiç kimseden herhangi bir şefaatin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden hiç bir fidyenin alınmayacağı ve hiç kimseye yardım edilmeyeceği günden korunup sakının.”⁴⁷ ayetinde olduğu gibi

³⁷ Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 1: 213; Talu, *Nahiv İlmi*, 232.

³⁸ Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 1: 213; Talu, *Nahiv İlmi*, 204.

³⁹ Hasan, *en-Nabvu'l-Vâfi*, 2: 394, 402.

⁴⁰ Ebû Abdillâh Bedreddin Muhammed b. Bahadır b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *Babri'l-mubîd fî usulil-fıkıh*, (Kahire: Dâru'l-Kütübî, 1414/1994), 4: 132-145.

⁴¹ Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed Ebu Sehl es-Serahsî, *Usulü's-Serahsî*, thk. Ebu'l Vefa el-Afganî, I-II, (Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993), 1:20-21, 157; Ebû'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. İdris b. Abdürrahim Karafî, *Nefaisü'l-usul fî şerhi'l-Mabsul*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, (Mekke: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1995/1416), 4: 1727, 1798, 1801.

⁴² Ahmed b. Ebû Saîd b. Abdullâh Leknevi Civen, *Nûru'l-envâr fî şerhi'l-Menar*, thk. Fethi Mevlan Abdülvahid el-Halid, Mahmud Ali Davud el-Ubeydi, Salim Hüseyin Timur eş-Şemeri, (Kerkük: Mektebetu Emir/Dımaşk: Daru Nursabah, 2015), 1: 334-347; Osman Güman, *Nahiv ve Fıkıh Usûlü İlişkisi*, (Ankara: İSAM Yayınları, 2017), 86-117.

⁴³ Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullâh b. Ahmed, İbn Kudame el-Makdisî, *Ravzatü'n-nâzir ve cennetü'l-münâzir fî usulil-fıkıh ala mezhebi'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, thk. Abdülkerim b. Ali Nemle, (Riyad: Müessesetü'r-Reyyân, 2002/1423), 2:13; ez-Zerkeşî, *Babri'l-mubîd fî usulil-fıkıh*, 4: 149; Güman, *Nahiv ve Fıkıh Usûlü İlişkisi*, 88-91.

⁴⁴ Enâm 6/101.

⁴⁵ Bakara 2/254; Kehf 18/49; Nisa 4/40; Nûr 24/40; Sebe 34/3; İhlas 112/4.

⁴⁶ ez-Zerkeşî, *Babri'l-mubîd fî usulil-fıkıh*, 4: 149-152.

⁴⁷ Bakara 2/48.

aksine bir karine bulunmadığı takdirde nefyden sonra gelen nekra umumiyet ifade eder.⁴⁸ Olumlu cümlede ise nekra hususiyet ifade eder.⁴⁹

3.2.1.2. Olumlu Bağlamda Nekra Kelimenin Umumiyeti

Olumlu cümlede nekra, umum ifade eden bir sıfatla mevsuf olursa umum ifade eder. Örneğin; “والله لا أكلم أحدا إلا رجلاً كوفياً” / Allah’a and olsun ki Kufeli bir adamın dışında hiç kimseyle konuşmayacağım.” cümlesi aslında “Sadece Kufeli adamla konuşacağım.” demektir. Buradaki “racul” (adam) kelimesi nekra olup olumlu cümlede sadece bir adama özeldir. Eğer “Kûfeli” sözünü söylememiş olsaydı bu kişi iki adamla konuştuğu zaman yemini bozulmuş olurdu. “Kûfeli” deyince bütün Kûfeli adamları kapsamış oldu. Artık Kûfeli olan adamlardan herhangi biriyle konuşmakla yemini bozulmuş olmaz.⁵⁰

3.2.1.3. Nekranın Marifeye Dönüşüp Umum İfade Etmesi

Nekraya lâm-ı ta'rif bitişirse umum ifade eder. وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ / “Hırsızlık eden (her) erkek ve (her) kadın...,”⁵¹ ayetindeki kelimeler bunun örneklerindedir.⁵² Yine “لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ” / الرِّزْقِ / Onlar hiçbir rızık(rızıkταν hiçbir şey) elde edemezler. O halde siz tüm rızıkta Allah katında arayınız.”⁵³ ayetinde de önce nekra gelen kelime rızkın alabildiğine az, cüz’î bir şey olduğunu, marife olarak gelen rızk kelimesi ise bu rızkın tamamını göstermektedir.⁵⁴

3.2.2. İsimlerin Marife ya da Nekra Olarak Tekrarı

Bir metni (nassı) iyi kavrayıp ondan doğru bir hüküm çıkarabilmek için ondaki kelimelerin anlamını ve neye delâlet ettiğini iyi kavramak gerekir. Bir isim tekrarlandığında ya ikisi de marife,⁵⁵ ya ikisi de nekra,⁵⁶ ya birincisi nekra ikincisi marife⁵⁷ yahut da birincisi marife ikincisi nekra⁵⁸ olarak tekrar eder. İster nekra ister marife olsun, kelimenin nekra veya marife olarak tekrarı lafzın manaya delâletini etkiler.⁵⁹

3.2.2.1. Nekra İsmi Marife Olarak Tekrarı

Nekra bir kelime ikinci kez ma'rife olarak geçerse ikincisi birincinin aynısıdır. Bir isim daha önce nekra olarak geçer, ikinci kez bu isimden bir daha bahsedilecek olursa bu ismin başına lâm-ı ta'rif

⁴⁸ el-Makdisî, *Ravzatü'l-nâzır ve cennetü'l-münâzır*, 2: 25-26, 28-31.

⁴⁹ ez-Zerkeşî, *Babri'l-mubîd fî usulî'l-fıkah*, 4: 158-162; Leknevi, *Nûru'l-envâr fî şerhi'l-Menar*, 336; Güman, *Nabiv ve Fıkah Usûlü İlişkisi*, 87-88.

⁵⁰ Leknevi, *Nûru'l-envâr fî şerhi'l-Menar*, 338-339; Güman, *Nabiv ve Fıkah Usûlü İlişkisi*, 101.

⁵¹ Maide 5/38. Ayrıca bk. Nur 24/2; Asr 103/2.

⁵² es-Serahsî, *Usulü's-Serahsî*, 171; ez-Zerkeşî, *Babri'l-mubîd fî usulî'l-fıkah*, 4: 132-133; İbn Melek, İzzeddin Abdüllatif b. Abdülaziz b. Eminateddin, *Şerhu'l-Menâr fî'l-Usûli li İbni Melek*, (İstanbul: Salah Bilici Kitabevi, ts.), 91-93; Leknevi, *Nûru'l-envâr fî şerhi'l-Menar*, 342-344.

⁵³ Ankebût 29/17.

⁵⁴ Sübkî, *Arûsü'l-Efrah fî Şerhi Telbîsi'l-Miftah*, 1:209.

⁵⁵ Fatiha 1/5-6 (الصِّرَاطِ kelimesi); Zümer 39/2-3 (الذِّينِ kelimesi); Saffat 37/158 (الْجَنَّةِ kelimesi); Mümin 40/9 (السَّيِّئَاتِ kelimesi); Mümin 40/35-36 (الْأَسْنَابِ kelimesi) ayetlerindeki marife kelimeler marife olarak tekrar edilmiştir ve birincinin aynısıdır. Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Suyûtî, *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, (Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme, 1394/1974). 2:351-352.

⁵⁶ Rum 30/54 (فُورَةٌ ve ضَعْفٌ kelimesi); Sebe 34/12 (شَهْرٌ kelimesi) ayetlerindeki nekra kelimeler nekra olarak tekrar edilmiştir ve ikincisi birincisinden farklıdır. Marifenin marife, nekranın da nekra olarak tekrar edildiği örnek kelimelerin ikisi birlikte İnşirah 94/5-6. ayetlerde geçmektedir. Suyûtî, *el-İtkân*, 2:352.

⁵⁷ Müzzemmil 73/15-16 (رَسُولًا-الرَّسُولِ kelimesi); Nûr 24/35 (رُجَاةِ الرَّجَاةِ kelimesi); Şûrâ 42/52-53 (صِرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ. صِرَاطِ اللَّهِ kelimesi); Tevbe 9/91, 93 ve Şûrâ 42/41-42 (مِنْ سَبِيلِ إِنَّمَا السَّبِيلِ) kelimesi) ayetlerinde önce nekra sonra marife olarak tekrar edilen kelimeler lâm-ı ahd ile birbirinin aynısıdır. Suyûtî, *el-İtkân*, 2:352.

⁵⁸ Rum 30/55 (السَّاعَةِ - سَاعَةٌ kelimesi); Nisa 4/153 (الْكِتَابِ-كِتَابًا kelimesi); Mümin 40/53 (الْهُدَى-هُدًى kelimesi) ayetlerinde direkt aynısıdır/gayrısıdır denilemez, karinelere bakılır. Az önce verilen kelimelerde karinelere bakılarak farklı olduğu söylense de mesela Zümer 39/27-28. ayetlerdeki “هَذَا الْقُرْآنُ - قُرْآنًا عَرَبِيًّا” kelimesi birbirinin aynısıdır. Suyûtî, *el-İtkân*, 2:353.

⁵⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, 2:351; Sübkî, *Arûsü'l-Efrah fî Şerhi Telbîsi'l-Miftah*, 1:207.

konulur ve o isim marife olur.⁶⁰ *كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا، فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ* / *Nitekim biz Firavn'a da elçi gönderdik. Firavn da (söz konusu) elçiye isyan etti.*⁶¹ ayeti bu konunun örneklerinden biridir.⁶²

3.2.2.2. Nekra İsmi Nekra Olarak Tekrarı

Nekra bir kelime ikinci kez nekra olarak geçerse ikincisi farklı bir şeyden bahseder.⁶³ *فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. / Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır.*⁶⁴ Çeşitli ayetlerde ifade edildiği gibi Allah (c.c.) kullarına kolaylık diler, asla zorluk çıkarmak istemez.⁶⁵ Bu ayetlerdeki “kolaylık” anlamına gelen “yüsrân” (يُسْرًا) kelimesi de tekrar nekra olarak zikredilmek suretiyle karşımıza çıkan her bir zorluk için mutlaka bir başka kolaylığın olacağına işaret edilmiştir.

3.2.2.3. Marife İsmi Marife Olarak Tekrarı

Ma'rife bir isim ikinci kez ma'rife olarak geçerse ikincisi birincinin aynıdır. Yukarıda sunulan İnşirah 94/5-6. ayetlerde “zorluk” anlamına gelen “el-‘usr” (الْعُسْرُ) kelimesi marife olarak tekrar edilmiş, insanın karşısına ikinci kez çıkacak olan aynı zorluk dile getirilmiştir. Halbuki aynı ayetlerde nekra olarak tekrar edilen kolaylık kelimesi bir başka kolaylıktan bahsetmektedir. Bu ayetlere dayanan İbn Abbas (r.a.), *لَنْ يَغْلِبَ عُسْرٌ يُسْرَيْنِ / Bir zorluk asla iki kolaylığı yenemeyecektir*⁶⁶ demek suretiyle marife-nekradan kaynaklanan ayetteki ince nükteye dikkat çekmiştir. Çünkü tekrar edilen “zorluk” (الْعُسْرُ) kelimesi marifedir ve birincinin aynıdır; “kolaylık” (يُسْرًا) kelimesi ise nekradır ve birinciden farklıdır. Nitekim bu durum bir şiirde şöyle ifade edilmiştir:⁶⁷

إِذَا اشْتَدَّ بِكَ الْبَلْوَى - فَفَكَّرْ فِي "أَلَمْ نَشْرَحْ"

⁶⁰ Bunun örnekleri daha önce Nur 24/35; Kamer 54/25-26. vb. ayetlerde geçmişti. İbnü's-Şecerî, *el-Emâlî*, thk., Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1413/1992), 3: 88-89.

⁶¹ Müzzemmil 73/15-16.

⁶² Bedreddin Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *el-Burbân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim, (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1957/1376), 4:87.

⁶³ Sübkî, *Arâsü'l-Esrah fî Şerbi Telhâsi'l-Miftâh*, 1:209.

⁶⁴ İnşirah 94/5-6.

⁶⁵ Bakara 2/185, 233, 286; Nisa 4/28; Maide 5/6; En'am 6/152; A'raf 7/42; Enfal 8/66; Talak 65/2-7.

⁶⁶ Ebû Bekir Muhammed b. el-Abbâs el-Harezmi, *Müfîdû'l-Ulûm ve Mübâdü'l-Humûm*, (Beyrut: el-Mektebetü'l-'Unsurîyye, 1418/1997), 286-287; İbnü's-Şecerî, *el-Emâlî*, 3:88-89; Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, 3:275 (İnşirah 94/5-6); Ebû İshak İbrâhim b. es-Seri b. Sehl ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an ve i'râbuhu*, thk. Abdülcelil Abduh Şelebi, (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1988/1408), 5:341 (Dipnot:1'de farklı nakiller ve geniş açıklamalar mevcuttur); Ahmed b. Yûsuf es-Semin el-Halebî, *ed-Dürrü'l-masûn fî ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn*, thk. Ahmed Muhammed el-Harrat, (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1994/1415), 11: 46-48; Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrâhim el-Hattâbî, *Ğarîbu'l-Hadîs*, thk. Abdülkerim İbrâhim Azbâvî, (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1402/1982), 2/69-70; Muhammed b. Cerîr Ebû Cafer et-Taberî, *Câmi'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, (Dâru Hicr, 1422/2001), 24:495-496; Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesâr fî ilmi't-tefsîr*, (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1987/1407), 9:164-166; Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf an hakaiki't-tenzîl ve nyuni'l-ekavil fî vücubi't-te'vil = el-Keşşaf an hakaiki gavamizi't-tenzîl ve nyuni'l-ekavil fî vücubi't-te'vil*, (Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1987/1407), 4:771-772; Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kurtûbî, *el-Câmi li Abkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrâhim İtîş, (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964/1384), 20:107-108; ez-Zerkeşî, *el-Burbân*, 4/94; Hâkîm, *el-Müstedrek*, 2:329 (hadis no: 3176), 2:575 (hadis no: 3949-50).

⁶⁷ Şiirin farklı versiyonları için bkz. Abdulaziz b. Ahmed b. Muhammed Alaüddin el-Buhârî, *Keşfu'l-Esrâr Şerhu Usûli'l-Bezdevî*, (ys. Dâru'l-Kitabi'l-İslâmî, ts.), 2:18; Muhammed b. Hamza b. Muhammed Şemsüddin el-Fenârî, *Fusûlu'l-Bedâi fî Usûli'l-Şerâi*, thk. Muhammed Hüseyin Muhammed Hasan İsmail, (Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1427/2006), 2:73; Ali Bulut, *el-Belâğatu'l-Müyyessera*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2016), 91.

فَعُسِّرْ بَيْنَ يُسْرَيْنِ - إِذَا فَكَّرْتَهُ فَافْرَحَ.⁶⁸

“Başına zorlu bir sıkıntı geldiği zaman / Derhal İnşirah suresi üzerinde düşün.

Bir zorluk iki kolaylık arasındadır./ Bunu düşündüğün zaman (üzülme) sevin, rahatla!”⁶⁹

Marifenin marife olarak tekrarına bir başka örnek de “ بَلَّ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ ”

سَعِيرًا / Onlar üstelik kıyameti de yalan saydılar. Biz ise, kıyameti inkâr edenler için alevli bir ateş hazırladık.”⁷⁰

ayetinde tekrar edilen “*es-sâ‘ab*” (السَّاعَةُ) kelimesidir. Ayetlerde geçen ve “zaman, an” anlamına gelen (السَّاعَةُ) kelimesi marife iken kıyamet saatinden; nekra (سَاعَةٌ) olarak kullanıldığında ise normal bir an, kısa zamandan bahsedilmektedir.⁷¹

3.2.2.4. Marife İsmi Nekra Olarak Tekrarı

Ma’rife bir isim ikinci kez nekra olarak geçerse ikincisi başka bir şeydir. Her ne kadar bazı kaynaklar “bunun nasslarda örneğine rastlanmamıştır”⁷² kaydını düşmüş olsalar da şu ayet bunun örneğidir: “ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ / Kıyamet koptuğu gün, günahkârlar, (dünyada) ancak pek kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler. İşte onlar, (dünyada da haktan) böyle döndürülüyorlardı.”⁷³ Bu ayette marife (السَّاعَةُ) kelimesiyle kıyamet saatinden; nekra

(سَاعَةٌ) kelimesiyle de kısa bir an ve zamandan bahsedilmektedir.⁷⁴ Yine “ أَفَعِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي ”

لِئْسَ مِنَّا خَلْقٌ جَدِيدٍ / İlk yaratmada âcizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler”⁷⁵ ayeti de böyledir. Bu ayette de “*ilke yaratılış*” kelimesi marife olarak, şüphe anlamına

gelen “*lebsin*” (لَبَسَ) ve “*yeni bir yaratılış*” anlamındaki “*halkın cedîd*” (خَلْقٍ جَدِيدٍ) kelimesi ise nekra olarak kullanılmıştır. İkinci yaratılışın birinci yaratılıştan farklı olduğu aşikâr olmakla birlikte edebî (belağat) açıdan bunda daha başka nükteler de vardır. Birinci yaratılış zaten göz önünde, malûm ve değer verilmesi gereken bir konu olduğu için marife kullanılmıştır.⁷⁶ Birinci yaratılışın büyüklüğünü gösterip ikinci yaratılışın daha kolay olacağını göstermek için birincisi marife, ikincisi nekra kılınmıştır.

Kelimenin nekra kılınmasının birtakım sebepleri vardır.⁷⁷ Bazen kelimeye bilinmezlik ve gizemlilik katacak olduğundan, bilinenden daha farklı (daha büyük veya daha küçük) göstermek için kelime nekra olarak kullanılır.⁷⁸ İkinci yaratılış kelimesinin nekra kılınması ise olayın sanıldığından daha hafif olduğunu göstermek için kullanılmış olabilir.⁷⁹ Her ne kadar bu tür ölçüler konulmuşsa da

⁶⁸ Sa’lebî, Ahmed b. Muhammed b. İbrahim, Ebû İshak, *el-Keşf ve’l-Beyân ‘an Tefsîri’l-Kur’ân*, thk. Ebû Muhammed b. Âşûr, (Beyrut: Dâru İhyâ’it-Turâsî’l-‘Arabî, 1422/2002), 10:235; İbnü’l-Cevzî, *Zâdu’l-Mesâr*, 4:461.

⁶⁹ Bunu manzum olarak şu şekilde tercüme edebiliriz:

“Başına gelince büyük bir olay!- Yetişir imdada “Duba-İnşirah”

Bir zorluk var ise, iki de kolay!- Bunu düşününce bulursun ferah!”

⁷⁰ Furkan 25/11. Ayrıca bk. Ahzab 33/63; Casiye 45/32; Kamer 54/46.

⁷¹ Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredat fî Ğarîbi’l-Kur’ân*, thk. Safvân Adnan ed-Dâvudî, (Dimaşk-Beyrut: Dâru’l-Kalem-Dâru’ş-Şâmiye, 1412/1992), 434-435.

⁷² Leknevî, *Nûru’l-envâr fî şerhi’l-Menar*, 347.

⁷³ Rum 30/55.

⁷⁴ Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredat fî Ğarîbi’l-Kur’ân*, 434.

⁷⁵ Kaf 50/15.

⁷⁶ Bazen önemine binaen kelime marife kılınır, bazen bilinmezliği öne çıkarılıp değeri yüceltilmek için bir kelime nekra kılınabilir. Örnek için bkz. “ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَّا لَهُ وَبِعَ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ / Dilediğine dişiler armağan eder, dilediğine de erkek armağan eder.” (Şûra 42/49)

⁷⁷ Halil İbrahim Kaçar, “Arapça’da Nekre (Belirsiz İsim) Kullanımların Semantik Boyutu (Tenkîr Üslûbu)”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2005/2, sayı: 29), 165-184.

⁷⁸ Bakara 2/263; Yasin 36/58; Hucurat 49/3) ayetlerindeki nekra kelimeler bu açıdan değerlendirilebilir.

⁷⁹ Mahmud b. Abdurrahim Safî, *el-Cedvel fî İrâbi’l-Kur’ân-ı Kerîm*, (Dimaşk: Dâru’r-Reşid-Beyrut: Müessesetu’l-İman, 1418/1997), 26:306.

bu kaideler de mutlak (sınırsız) kaideler değildir. Pek çok ayette örneği bulunduğu gibi ister marife ister nekra olarak tekrar edilsin, farklı gerekçelerle ikinci kelime birincinin aynı da gayrı da olabilir.⁸⁰

3.3. Tefsirde Lâm-ı Ta'rifin (ال) Anlama Etkisi

İsimlerin nekra ve marife oluşu Kur'ân ayetlerindeki bir kısım ince sınırları ve hikmetleri anlama açısından da önemli bir etkiye sahiptir. Burada örnek kabilinden bazı ayetler izah edilecektir.⁸¹

3.3.1. İhlas Suresinde Marife Nekra Örnekleri

Lâm-ı ta'rif açısından İhlas suresi incelenecek olursa marife veya nekra kelimelerin kullanımında cümlelerin dikkatle seçildiği ve sureye derin anlamlar kattığı görülecektir. İhlas sûresinin metni ve meâlî şöyledir: *(Ey Resulüm) De ki: 'O Allah, bir tek'tir.' Allah, samed'dir. (Hiçbir şeye, hiç kimsese ve hiçbir şekilde asla ihtiyaç duymayandır, ama her şey O'na muhtaçtır.) O, (asla çocuk) doğurmamıştır ve (bir anadan) doğmamıştır. (Allah baba değildir, oğlu yoktur, oğul da değildir, babası yoktur, O'nun başlangıcı ve sonu yoktur. Ne kendisi başka bir ilâhtan meydana gelmiştir, ne de kendisinden başka bir ilâh zühur etmiştir.) Hiçbir şey (hiçbir kimse ve hiçbir şekilde), O'na denk olmamıştır, değildir.'*⁸²

Bu surede "Allah" (الله) lafzı iki kez tekrar edilmiştir. Ama ikinci ayetin başındaki "Allah" lafzı çıkarıldığı zaman okuyuştaki akıcı güzellik kaybolduğu gibi manada da bir eksiklik, düzensizlik meydana gelmektedir.⁸³

İlk ayette "الله/ Allah birdir" denilirken haber nekra kullanılmış ancak "الله/ Allah samed'dir." denilirken haber marife kılınmıştır.⁸⁴ Çünkü insanlar Allah'ın (c.c.) bir olduğunu, O'nun bir ikincisinin olmadığını bilip kabul ederler de tüm ihtiyaçları karşılayanın sadece O olduğunu herkes kavrayamaz. O yüzden O'nun hiçbir şeye, hiç kimseye hiçbir şekilde asla ihtiyaç duymadığı, ama her şeyin O'na muhtaç olduğunu vurgulamak için "es-samed" (الصَّمَدُ) kelimesi marife kılınmıştır.⁸⁵ Ayrıca "ehad" (أَحَدٌ) kelimesi olumlu cümlelerde Allah (c.c.) dışında hiçbir varlık için kullanılmadığından onu tahsis etmek için haberin başın lâm-ı ta'rif getirilmemiştir. "es-samed" (الصَّمَدُ) kelimesi ise zaman zaman Allah (c.c.) dışındaki varlıklar için de kullanıldığından haber marife getirilerek bu vasıf sadece Allah'a (c.c.) tahsis edilmiştir. Yani Allah (c.c.) dışındaki varlıklar mutlaka bir başkasına muhtaçtır, Allah (c.c.) ise kemâl sıfatlarına sahip olup hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi her varlığın kendisine muhtaç olduğu yegâne ilah ve rabdir.⁸⁶

3.3.2. Hz. Nûh Kıssasında Bazı Marife Nekra Örnekleri

Kur'ân kıssalarını daha iyi anlamak için ayetlerin farklı açılardan çok yönlü tefsirleri yapılabilir.

Ancak burada lâm-ı ta'rif (ال) açısından Hz. Nuh kıssasındaki şu ayet dikkat çekmektedir: "وَهِيَ تَجْرِي بِمَنْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ. قَالَ سَأَوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي

مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ. / O (gemi), dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, (gemiden) uzakta bir yerde bulunan oğluna: 'Yavrucuğum! (Sen de) benimle beraber (gemiye) bin, kâfirlerle beraber olma!' diye seslendi. Oğlu: 'Beni (bu) sudan koruyacak (berhangî) bir dağa sığınacağım' dedi. (Nuh): 'Bugün Allah'ın emrinden (aşabından), merhamet sahibi Allah'tan başka

⁸⁰ Sübkî, *Arâsü'l-Esrah fî Şerbi Telbâsi'l-Miftah*, 1:209-210; Suyûtî, *el-İtkân*, 2:353-355.

⁸¹ Bu konuda öncelikle ve özellikle şu eserlere bakılabilir: Muhammed Fâdîl Salih es-Sâmerrâî, *Dirâsetu'l-Müteşâbihî'l-Lafzi min Ayi't-Tenzîl fî Kitabi Milâki't-Te'vil*, (Ammân: Dârü 'Ammâr, 1421/2011), 122-139; Abbas, *Esâlîbu'l-Beyân fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, 143-165; Güman, *Nahiv ve Fıkah Usûlü İlişkisi*, 86-117.

⁸² İhlas 112/1-4.

⁸³ Abbas, *Esâlîbu'l-Beyân fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, 117.

⁸⁴ es-Suyûtî, *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, 2:350-351.

⁸⁵ Abbas, *Esâlîbu'l-Beyân fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, 161.

⁸⁶ Cemaleddin Muhammed b. Muhammed Saîd Cemaleddin el-Kasımî, *Tefsiri'l-Kasımî = Mebasinü't-te'vil*, thk. Muhammed Bâsil Uyûnu's-Sûd, (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1998), 9:568-569.

korunacak/ Allah'ın merhamet ettiği kimseden başka korunacak hiç kimse yoktur' dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu."⁸⁷

Lâm-ı ta'rif açısından bakılırsa Hûd suresi 42. ayette altı çizili “dalga/مَوْج” kelimesi tekil ve nekra; “dağlar/الْجِبَال” kelimesi çoğul ve marife kullanılmıştır. 43. ayette “dağ”(جَبَل) kelimesi tekil ve nekra; “dalga”(الْمَوْج) kelimesi ise tekil ve marife kullanılmıştır. Kelimelerin nekra kullanılmasının amaçlarından biri ta'mim yani genelleme bildirmek, bir diğeri de tehvîl ve tazimdir. Yani bir kelime nekra kullanılarak onun ne kadar korkunç ve büyük olduğu ifade edilir. Ayrıca belirli bir ismin kastedilmediği, söz konusu ismin marife kullanılmasının herhangi bir fayda temin etmeyeceği yerlerde de kelime nekra kullanılır.⁸⁸ Bu yüzden Hz. Nûh'un oğlunun “herhangi bir dağa sığınırım” ifadesinde “dağ”(جَبَل) kelimesi tekil ve nekra kullanılmıştır.

Hûd suresi 42. ayette “وَهِيَ تَجْرِي بِمِمَّ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ / Gemi, (bildiğiniz ve gördüğünüz su) dağlar gibi (bilemeyeceğiniz yüce) bir dalga içinde onları götürüyordu.” ifadesinde, sanıldığından daha büyük bir şey olduğunu vurgulamak için mahiyeti tam bilinmeyen “mevc/dalga”(مَوْج) kelimesi, nekra ve tekil kullanılmış,⁸⁹ muhataplarının gözü önünde duran ve bilinen “dağlara”(كَالْجِبَالِ) benzetilmiş, bu teşbihte “cibâl” kelimesi marife ve çoğul kullanılmıştır. Çünkü Kur'an'ın –özellikle- ilk muhatapları deniz ve dalga hakkında fazla bir bilgiye sahip olmayıp⁹⁰ Mekke'nin etrafındaki dağları her gün gördüklerinden tufanın bir dalgası veya dalgaları birçok dağa/dağlara benzetilmiştir.⁹¹

3.3.3. Hz. İbrahim Kıssasında Marife-Nekra (Beled/el-Beled) Örnekleri

Hz. İbrahim kıssasının anlatıldığı ayetlerde onun yaptığı iki duayı nakleden şu iki ayetteki farklılık dikkat çekmektedir: Bir ayette Hz. İbrahim'in duası “وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَ... / Hani bir zamanlar İbrahim; 'Rabbim! Burayı emin bir şehir yap ...' demişti.”⁹² şeklinde nakledilirken bir başka ayette şöyle denilmiştir: “وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَ... / Hani bir zamanlar İbrahim; 'Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl ...' demişti.”⁹³ Bu iki ayetin ilkinde “şehir” anlamına gelen “beleden”(بَلَدًا) kelimesi nekra; ikincisinde “el-belede”(الْبَلَدَ) şeklinde ma'rife olarak gelmiştir. Burada ilk ayette “hazâ” birinci mef'ûl, “beleden” ikinci mef'ûl, “âminen” kelimesi ise ikinci mef'ûlün sıfatıdır.⁹⁴ İkinci ayette “hazâ” ism-i işaret birinci mef'ûl, “el-belede” muşârun ileyh bedel veya atf-ı beyan, “âminen”

⁸⁷ Hûd 11/42-44.

⁸⁸ Kaçar, “Arapça'da Nekre (Belirsiz İsim) Kullanımların Semantik Boyutu (Tenkîr Üslûbu)”, 169-171.

⁸⁹ İbn Manzûr, “mevc” kelimesinin çoğulunu “emvâc” olarak vermiştir. İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemaluddin, *Lisânul-Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdir, 1414/1993), 2:370. Müncid yazarı ise “mevc” kelimesinin masdar olup çoğulunun “emvâc” olduğunu belirterek, bu kelimenin tekil olarak “mevcetun” çoğulunun ise “mevcâtun” olduğunu belirtmiştir. Luis b. Nikola el-Ma'luf el-Yesui Ma'luf, *el-Müncid fî'l-luga ve'l-a'lam*, (Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 2012), 779. Fakat başka ayetlerden (Şuara 26/63; Lokman 31/32) de örnekler getirerek çoğulun çoğula teşbih edildiğini savunanlar da vardır. Ebu'l-Kasım Abdullah b. Muhammed b. el-Hüseyin İbn Nakıya el-Bağdadi, *el-Cümân fî Teşbihatü'l-Kur'an*, thk. Ahmet Matlûb-Hatice el-Hadisî, (Bağdat: Dâru'l-Cumhuriyye, Vizaretü'l-Evkaf ve'l-İrşad, 1387/1968), 121-123; Dahilullah b. Muhammed es-Sahafî, *Sûretü Hûd Dirâsetun li Hasâisi Nazmihâ ve Esrârihî'l-Belâğiyey*, el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye, Câmîatu Ummî'l-Kurâ, Risâletü't-Doktora, (Mekke: Külliyyetü'l-Lüügati'l-Arabiyye, 1413/1993), 241.

⁹⁰ Şahıs veya nesneyi tarif edecek herhangi bir bilgi yoksa nekrelî kullanıma başvurulur. Bk. Kaçar, “Arapça'da Nekre (Belirsiz İsim) Kullanımların Semantik Boyutu (Tenkîr Üslûbu)”, 169.

⁹¹ Bu ayette dalga dağlara benzetilmiş, başka bir ayette (Rahman 55/24) de o dalgalar arasında batmadan, sarsılmadan akıp giden gemiler yüce dağlara benzetilmiştir. Bu teşbihler bir taraftan dalganın büyüklüğünü anlatırken, diğer taraftan o gemilerin de ne kadar büyük ve sağlam olduğunu anlatmaktadır. Abdülazîm İbrahim Muhammed el-Mut'înî, *Hasaisü't-Ta'bîrî'l-Kur'ânî ve Simâtuhü'l-Belâğiyeytu*, Mektebetü Vehbe, 1413/1992), 2:263.

⁹² Bakara 2/126.

⁹³ İbrahim 14/35.

⁹⁴ Safî, *el-Cedvel fî İ'râbi'l-Kur'an-ı Kerîm*, 1:260.

kelimesi ise ikinci mef'ûldür.⁹⁵ Nahiv ve irab yönünden iki ayetteki fark bu şekilde açıklansa da bunun tefsir ve belâgat ilminde lâm-ı ta'rif açısından farklı izahları vardır.⁹⁶

Bakara suresinde zikri geçen dua yapılırken orası boş bir mekân olduğu için Hz. İbrahim “ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا / Rabbim! Burayı emin bir şehir yap”⁹⁷ diyerek oranın güvenli bir şehir olmasını istemiştir. İbrahim suresinde tekrar edilen ikinci duada ise orası bir şehirdir, ancak güvenli değildir. Bu sefer de “Yarabbi bu şehri güvenli kıl” (رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا) diye dua etmiştir.⁹⁸ Her ne kadar İbrahim suresi Mekki olup, Medeni olan Bakara suresinden önce inse de burada sure değil Hz. İbrahim’in yaptığı duaların tertibi nazara alınmıştır. Ayrıca Mekki bir surede hicretten sonra indirilmiş ayet olabileceği gibi, Medeni bir surede hicretten önce indirilmiş ayet de olabilir.⁹⁹ Kelime marife kullanılırken daha dar, küçük ve kurak bir şehri kastedilmiş, nekra kullanılırken ise daha geniş, insanların ve ihtilaflarının çok olduğu bir alan kastedilmiş olabilir.¹⁰⁰

3.3.4. Meryem Suresinde “Selam” ve “es-Selam” İfadelerinin Farklı Kullanımı

Meryem suresinin ilk kısımlarında İmrân ailesinden örnekler verilmiş, Hz. Yahya ve Hz. İsa’dan bahsedilmiştir. Hz. Yahya’dan bahsedilirken, “وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا” / Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağı gün ona selam olsun!¹⁰¹ şeklinde “selâm” kelimesi nekra, Hz. İsa’dan bahsedilirken “وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا” / Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir).¹⁰² “selâm” kelimesi marife kullanılmıştır. Bu iki ayetteki “selâm” kelimesinin nekra veya marife oluşu da alimlerin dikkatini çekmiş ve farklı yorumlara neden olmuştur.¹⁰³

Allah (c.c.), Hz. Yahya’ya esenlik dilerken “selam” kelimesi ilk geçtiği yerde nekra (سَلَامٌ), ikinci kez Hz. İsa kendisine selam (esenlik) dilerken ma’rife (السَّلَامُ) kullanılmıştır.¹⁰⁴ Gramer açısından bir kelimenin önce geçtiği yerde “nekra”, ikinci geçtiği yerde marife kullanılması Arap gramerinin temel ve genel kaidelerinden biridir.¹⁰⁵ Ancak burada Belâgat yönünden bakıldığında nekra daha genel, marife kelime ise daha özel bir durumu ifade eder. Selam kelimesi “nekra” olduğu zaman daha genel ve kapsamlı anlam ifade edeceği için Allah (c.c.) tarafından verilen selam kelimeleri genelde nekra

⁹⁵ Safi, *el-Cedvel fi İrâbi'l-Kur’ân-ı Kerîm*, 13:196.

⁹⁶ Fatih Akbaş, *Kısmî Farklılık İçeren Lafzî Müteşâbih Âyetlerin Belâgat İlmi ve Filolojik Açardan Değerlendirilmesi*, (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, 2020), 89-91.

⁹⁷ Bakara 2/126.

⁹⁸ Ahmed b. Muhammed es-Sâvî Maliki Halvetî, *Hâşiyetü'l-ale's-Savi ala Tefsiri'l-Celaleyn = Haşiyetü's-Sâvi ala Tefsiri'l-Celaleyn*, thk. Abdülazîz Seyyidülehl. [y.y. : y.y.], 1381, 2/286; Hatîb el-İskâfî, Ebû Abdillâh Muhammed b. el-İsbahânî, *Dürratu't-Tenzîl ve Gürratu't-Te'vîl*, thk.: Muhammed Mustafa Aydın, (Mekke: Câmiatu Ummi'l-Kurâ, 1422/2001), 1: 282-283; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2:557; Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Cayb/et-Tefsîru'l-Kebîr*, (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1420/1999), 4:49, 19:100.

⁹⁹ Zerkeşi, *el-Burbân*, 1:127, 2:64; Suyûtî, Celâlüddîn, *Mu'teraku'l-Ekrân fi İ'câzi'l-Kur'ân/ İ'câzu'l-Kur'ân ve Mu'teraku'l-Ekrân*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1408/1988), 1: 69;

¹⁰⁰ Abdulmecid Yâsin, *el-Mebnâ ve'l-Ma'nâ fi'l-Âyâtü'l-Müteşâbihâti fi'l-Kur'ânü'l-Kerîm*, (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1426/2005), 401; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, (Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 1417/1997), 2:95.

¹⁰¹ Meryem 19/15.

¹⁰² Meryem 19/33.

¹⁰³ Akbaş, *Kısmî Farklılık İçeren Lafzî Müteşâbih Âyetlerin Belâgat İlmi ve Filolojik Açardan Değerlendirilmesi*, 98-99.

¹⁰⁴ Ebû Abdillâh Bedreddîn Muhammed b. İbrahim b. Sadullâh el-Kinânî el-Hamevî İbn Cemaa, *Kesfu'l-Meânî fi'l-Müteşâbihî mine'l-Mesânî*, thk.: Abdu'l-Cevâd Halef, (Karaçi: Câmiatü'd-Dirasatü'l-İslâmiyye, 1410/1990), 247.

¹⁰⁵ Kur'ân-ı Kerîm'de bir kelime önce geçerken nekra; ikinci kez geçerken de marife olarak kullanılır. Bunun örnekleri için bk. Müzzemmil 73/15-16; Kamer 54/25-26; Âl-i İmrân 3/96-97; Nur 24/35. Bilgi için bk. Zeynuddin Abû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdulkadir er-Râzî, *Enmüzeccun Celîlun fi Es'iletin ve Ecrîbetin 'an Ğarâibi Âyi't-Tenzîl*, thk. Abdurrahman b. İbrahim el-Matrûti, (Riyad: Dâru'l-Kütübî'l-Memleketi'l-Arabiyye's-Suûdiyye, 1413/1993), 316.

kullanılmıştır.¹⁰⁶ Ma'rife olunca daha özel ve daha dar bir çerçeve ifade edeceği için Hz. İsa kendi kendine selam verirken, kendi selamı Allah'ın (c.c.) selamı gibi veya ondan daha genel olmayıp daha dar ve özel bir anlam ifade etmesi için edepli bir üslupla kelime marife kullanılmıştır.¹⁰⁷ Yine Hz. Hz. Musa Firavun'la konuşurken “*وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مِنْ اتَّبَعَ الْهُدَى*” / *Selam hidayete tabi olanlara olsun!*¹⁰⁸ ifadesinde de selam kelimesi marife kullanılmıştır. Elbette kulun selamı ile Allah'ın (c.c.) selamı arasında kapsam açısından bir fark olmalıdır.¹⁰⁹

Burada mesele tartışma makamı olduğundan lâm-ı tarifi istiğrak için kullanıldığı kabul edilirse Hz. İsa “bütün selam bana ve bana uyanlara olup düşmanlara ise sadece lanet olsun demek” istemiştir. Aynı tarz üslubu Hz. Musa'nın az önce geçen sözünde de düşünülebilir.¹¹⁰

3.3.5. Cehennem Tasvirine Dair Bazı Marife-Nekra Örnekleri

Ayetlerde marife-nekra açısından dikkat çeken kelimelerden biri de “ateş” (نَار) kelimesidir. Bu kelimenin Kur'an'da geçen bütün versiyonlarını¹¹¹ incelemek bu çalışmanın sınırlarını aşar ve özel bir araştırmayı gerektirir.¹¹² Ancak burada benzer iki ayette yer alan “ateş” (نَار) kelimesinin birinde nekra dışında marife oluşu dikkat çekmektedir. Bir ayette “*فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ*” / *yakıtı, insana ve taş olan ateşten sakının...*¹¹³ buyrulurken bir diğer ayette “*فُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ*” / *kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan bir ateşten koruyun...*¹¹⁴ buyrulmuş, Bakara suresinde “ma'rife” olarak zikredilen ateş (النَّار) kelimesi Tahrim suresinde “nekra” (نَارًا) olarak zikredilmiştir. Bunun da sebebi Tahrim suresinin daha önce,¹¹⁵ Bakara suresinin ise daha sonra indirilmiş olmasıdır. Arapça'da kural gereği¹¹⁶ ilk inen surede nekra (نَارًا) geçen kelime daha sonra ma'rife (النَّار) olarak zikredilmiştir.¹¹⁷ Ayrıca Bakara'daki ayet münafıklarla ilgili olup onlarda kendilerini kuşatan ateşin en alt kısmında oldukları için lâm-ı istiğrak veya lâm-ı ahd-i zihni ile kelime marife kılınmıştır. Tahrim suresinde ise hitap müminlere olup onların asilerinden ateş ile cezalanacak olanlar cehennem en üst kısmında olur. Azabın az olduğunu göstermek için de kelimenin nekra kullanımı uygun düşmüştür.¹¹⁸

¹⁰⁶ A'raf 7/46; Yunus 10/10; Ra'd 13/23-24; İbrahim 14/23; Nahl 16/32; Neml 27/59; Ahzab 33/44; Yasin 36/58; Saffat 37/79, 109; 120, 130, 181; Zümer 39/73.

¹⁰⁷ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâi, *Lemesâtun Beyânîyye*, (ys., ts.), 645.

¹⁰⁸ Taha 20/47.

¹⁰⁹ er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 10: 164.

¹¹⁰ er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 21: 536; Şihabuddin Mahmud b. Abdullah el-Hüseynî el-Âlûsî, *Râbu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî*, thk. Ali Abdülbârî Atıyye, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1995), 8: 409.

¹¹¹ “Ateş” (نَار) kelimesi Kur'an-ı Kerim'de marife olarak 126, nekra olarak da 19 olmak üzere toplam 145 kez geçmektedir. Bk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-müfessres li-elfâzî'l-Kur'ânî'l-Kerim bi-hâşiyeti'l-mushafî's-şerif*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1414/1994), 893-895.

¹¹² Bekir Yıldırım, “Va'd, Va'id Ayetlerindeki Ma'rife ve Nekranın Dilbilimsel Analizi = Linguistic Analysis of Definite Article (Ma'rife) and Indefinite Article (Nekra) in Reward (Va'd) Penal (Va'id) Verses,” *Turkish Studies: Comparative Religious Studies*, 2021, cilt: XVI, sayı: 1, (s. 193-213), 206-208.

¹¹³ Bakara 2/24.

¹¹⁴ Tahrim 66/6.

¹¹⁵ Her ne kadar Zemahşerî vb. müfessirler konuyu izah ederken Tahrim suresinin Mekke döneminde, Bakara suresinin ise Medine döneminde indirilmiş olduğunu belirtmiş olsalar da öncelik ve sonralıkta bir sorun olmamasına rağmen esasen Tahrim suresi de Medine döneminde indirilmiştir. Bilgi için bk. Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 1:102. (Dipnot: 1).

¹¹⁶ Bir kelime önce Nekra; daha sonra Ma'rife olarak geçer. Ör: Nur 24/35; Kamer 54/25-26; Müzzemmil 73/15-16; Abbas, *Esâlibu'l-Beyân fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, 153.

¹¹⁷ Ebu'l-Berekât Hafızuddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Neseî, *Medârikü't-tenzîl ve hakaikü't-te'vil = Tefsîru'n-Neseî*, thk. Yusuf ali Bedevî, (Beyrut: Dâru'l-Kelime't-Tayyib, 1419/1998), 1:67.

¹¹⁸ Ensârî, Ebu Yahya Zeynüddin Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekeriyya, *Fethu'r-Rahmân bi Keşfi mâ Yeltebisu fî'l-Kur'an*, thk.: Muhammed Ali es-Sâbûnî, (Beyrut: Dâru'l-Kur'ânî'l-Kerim, 1403/1983), 1:19-20.

Cehennemle alakalı bir başka ayette de şu ifadeler yer almıştır: “*إِنَّمَا تَرْمِي بِشَرِّرٍ كَالْقَصْرِ. كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ*” / *Şüphesiz o (cehennem), saray gibi kocaman kıvılcım saçır. Sanki o kıvılcımlar, sarı sarı erkek deve sürüleridir.*”¹¹⁹ Bu ayetlerde marife-nekra açısından “kıvılcım” (شَرَّر) ve “saray” (القَصْر) kelimeleri dikkat çekmektedir. Mahiyeti tam bilinmeyen “şerar/kıvılcım” kelimesi nekra kullanılmış ve muhataplarca görülüp bilinen (ma’rife) saraylara benzetilmiş¹²⁰, adeta “*O cehennem, bildiğimiz ve gördüğümüz saray gibi bilemeyeceğiniz kocaman bir kıvılcım saçır*” denilmiştir. Ancak saray kelimesiyle de yetinilmeyip ikinci bir açıklama olarak “develer” kelimesinin çoğulunun .... çoğulu “cimâletun” (جِمَالَتٌ) kelimesi de nekra olarak kullanılmış, “*O kıvılcım, sanki sarı sarı deve sürüleridir.*”¹²¹ denilmiştir.¹²¹

3.3.6. “Haksız Yere” Peygamberleri Öldürme İfadelerindeki Marife-Nekra Örnekleri

Kur’ân’da on yerde Yahudilerin peygamberleri öldürdüğünden bahsedilir.¹²² Beş ayette “*haksız yere*” ifadesi geçer. Bunlardan “*Haksız yere peygamberleri öldürüyorlar... / وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ*”¹²³ ayetinde olduğu gibi “*haksız yere*” ifadesi “*bi ğayri’l-hakki*” (بِغَيْرِ الْحَقِّ) şeklinde marife kullanılırken, diğerlerinde¹²⁴ “*Haksız yere peygamberleri öldürüyorlar... / وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ*”¹²⁵ ayetindeki gibi “*bi ğayri hakkin*” (بِغَيْرِ حَقٍّ) tarzında nekra kullanılmış,¹²⁶ benzer ayetlerde kelimelerin bu farklı kullanımı dikkat çekmiştir.¹²⁷ Burada özellikle lafızları benzeyen ayetlerdeki farklılıkları kavrayabilmek için iki ayetin

¹¹⁹ Mürselât 77/32-33.

¹²⁰ “Şerar, Kasr ve Cimâlâtun” kelimeleri hakkındaki yorumlar için bk. el-Bağdadi, *el-Cümân fî Teşbihatî’l-Kur’ân*, 373-381; Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib b. Abdurrahman b. Temmam İbn ‘Atıyye, *el-Muharraru’l-Veciz fî Tefsiri’l-Kitâbi’l-Azîz*, thk. Abdusselam Abdüşşâfi Muhammed, (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1422/2001), 10:377-378.

¹²¹ Bu ayetteki “cimâletun” (جِمَالَتٌ) kelimesi “deve/cemel” (جَمَلٌ) kelimesinin çoğulunun, çoğulunun 5. dereceden çoğulu olup bunun da çoğulu “cimâlâtun” (جِمَالَاتٌ) şeklindedir. Bu kelimelerin sağdan sola sıralanışı şöyledir:

جَمَلٌ > أَجْمَلٌ > أَجْمَالٌ > جَامِلٌ > جَمَالٌ > جِمَالَةٌ > جِمَالَاتٌ

Cemel kelimesi görüldüğü gibi 6 kez çoğul yapılmış olup bunun açılımı şudur:

Cemel=Bir Deve; Cemelâni=İki Deve; Ücmel=Develer (En az üç deve...)

1. **Ücmel**=Develer (En az üç deve...); Ücmelâni= İki Grup Deve; Ecmâlün= Üç Grup Deve... 3x3=9

2. **Ecmâlün**= Üç Grup Deve (En az dokuz deve); Ecmâlâni= (2 X 9 deve); Câmîl = 3X9=27 deve.

3. **Câmîl** = 3X9; Câmîlâni = 2X3X9=54; Cimâlun = 3X3X9= 81 deve.

4. **Cimâlun** = 3X3X9= 81; Cimâlâni = 2X3X3X9= 162; Cimâletun = 3X3X3X9= 243 deve.

5. **Cimâletun** = 243; Cimâletâni = 2 X 243 = 486; Cimâlâtun = 3 X 243 = 729 deve (en az).

Yani o kıvılcımların her biri birer saray gibidir. O saray da en az 243 deve gibidir. Arapça’da “deve” kelimesi dışında altı kere çoğul yapılmış başka bir çoğul yoktur. Araplar “deve” anlamındaki “*camel*” (جَمَلٌ) kelimesini yukarıdaki şekilde birkaç kez çoğul yapmışlardır. Bilgi için bk. Celaluddin es-Suyûtî, *el-Müştâhîr fî Ulûmî’l-Lüga ve Envâbâ*, thk. Fuad Ali Mansûr, (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1418/1998), 2: 93-94; Muhammed Hamidullah, *Kur’an-ı Kerim Tarihi*, trc. Salih Tuğ. (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı/İFAV, 1993), 85-86 (md. 128). (İbn Habîb, *Kitabu’l-Muhabber* den naklen, 513). Suyûtî’ye göre 6. dereceden çoğulu olup 729 deve yapar.

¹²² er-Râzî, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Muzaffer İbnü’l-Muhtar Ebû’l-Abbas Bedruddin, *Kitabu Hücceti’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Ömer el-Mahmesânî el-Ezherî, (Beyrut: Dâru’r-Râidî’l-Arabî, 1402/1982), 63-64.

¹²³ Bakara 2/61.

¹²⁴ Âl-i İmrân 3/21 (بِغَيْرِ حَقٍّ), 112 (بِغَيْرِ حَقٍّ), 181 (بِغَيْرِ حَقٍّ); Nisa 4/155 (بِغَيْرِ حَقٍّ). Bilgi için bk. Kirmânî, Ebû’l-Kâsim Burhaneddin Tacülkurra Mahmûd b. Hamza Kirmani, *Esrârü’t-Tekrâr fî’l-Kur’ân/el-Burbân fî Müteşâbibi’l-Kur’ân limâ fîhi mine’l-Hücceti ve’l-Beyân*, thk. Abdülkadir Ahmed Ata, (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1986), 74-75.

¹²⁵ Âl-i İmrân 3/112.

¹²⁶ Zerkeşi, *el-Burbân*, 1: 127-128; İbnü’l-Cevzî, Cemaluddin Ebû’l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *Funûnu’l-Efnân fî Uyyûni’l-Ülûmil-Kur’ân*, (Beyrût: Dâru’n-Neşr-Dâru’l-Beşâir, 1408/1987), 421.

¹²⁷ Özellikle benzer üç ayetteki (Bakara 2/62; Âl-i İmrân 3/21, 112) lafızların farklılıkları dikkat çekmektedir. Örneğin; “*peygamberler*” ifadesi Bakara suresinde (2/61) “*en-nebiyyîne*” (النَّبِيِّينَ) şeklinde cem’î müzekker salim

tam metnini görmek gerekir. Bakara 2/61. ayette şöyle buyrulmuştur: “ ... وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلِيلَةُ وَالْمَسْكَنَةُ ... / ... *İşte / وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ* (bu hadiseden sonra) *üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkârâ devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle gelmiştir. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir.*”

Bu ayette (2/61) hem kendileri hem tavır ve davranışları bilinen, daha önce pek çok kriz çıkarmış bir toplumdaki bahsedilmektedir. Bunların kendileri meşhur ve bilinen kişiler olunca işledikleri fiilleri de meşhur olmuş, “*haksız yere*” ifadesi (بِغَيْرِ الْحَقِّ) şeklinde marife kullanılmıştır.

Buradaki “*hak*” (الْحَقِّ) kavramı “(Savaş, eşkıyalık, devlete isyan, adam öldürmek gibi,) *Meşrû bir hak karşılığı* olmadıkça, Allah'ın haram (dokunulmaz) *kaldığı canı öldürmeyin.*” (وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ)¹²⁸

ayetinde yer alan ve meşru karşılık anlamına gelen “*hak*” (الْحَقِّ) ifadesidir. Ölümü hak etmemiş mümin bir kişiyi öldürmek kısıtı gerektirir, öldürülen o mümine karşılık katil sorumlu tutulur ve öldürülebilir. Yahut dinden dönmek, evli iken zina etmek gibi durumlar ancak adam öldürmek için meşru bir hak olabilir. Bu da bilinen meşhur bir durum olup bu tür haktan elbette marife olarak bahsedilir. Ayette zikri geçen Yahudiler ise peygamberlerin bu tür suçları olmaksızın onları öldürmüşlerdir. Ne var ki Yahudiler bu peygamberlerin ölümü hak ettiklerine inanıp hiçbir zaman atalarının işledikleri bu suçlardan dolayı pişmanlık duymamışlardır. Peygamberlerin zaten belirtilen suçlardan herhangi birini işleyip de ölümü hak edecek bir durumları olamaz. Ancak katillerin durumunu iyice tespit edip peygamberlerin asla bu ölümü hak etmediklerini vurgulamak için “*haksız yere*” (بِغَيْرِ الْحَقِّ) ifadesi kullanılmıştır.¹²⁹

Âl-i İmrân 3/21. ayette de haksız yere peygamberleri öldüren ve bu öldürme işini bir hak olarak gören bir toplumdaki bahsedilmekle birlikte¹³⁰ mukayese 3/112. ayet üzerinden yapılacaktır. Çünkü Bakara suresindeki (2/61) ayete benzeşen ancak “*haksız yere*” (بِغَيْرِ حَقِّ) ifadesinin nekra kullanıldığı bu ayette şöyle buyrulmuştur: “ ... وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلِيلَةُ أَيْنَ مَا تُقْتُلُوا إِلَّا بِمُحِبَّةٍ مِنَ اللَّهِ وَحِبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ / *Onlar (yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın abidine ve insanların (müminlerin) himayesine sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur; Allah'ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkum edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır.*”¹³¹ Bu ayet Peygamberimiz (s.a.v.) döneminde bulunan bir toplumdaki haber vermekte, onların inançlarını anlatmaktadır. Çünkü onların inancına göre ne babalarının ne de kendilerinin yaptıkları günahlar sebebiyle cezalanacak ve üzerlerine aşağılık damgası vurulacak değildir. Dolayısıyla bunlar da Hz. Musa döneminde diğer insanlara üstün kılınanlar gibi Peygamberimize (s.a.v.) karşı seçkin bir toplum olacaklarını¹³² zannetmektedirler.

(düzenli eril çoğul) kullanılırken, Âl-i İmrân suresinde ilkinde (3/21) yine “*en-nebiyyîne*” (النَّبِيِّينَ) şeklinde cem'i müzekker salim ama ikincisinde (3/112) yani Bakaradakine benzer ayette “*el-enbiyâu*” (الْأَنْبِيَاءُ) şeklinde cem'i mükesser (düzensiz çoğul) kullanılmıştır. Konunun daha iyi anlaşılması için ayetlerin tamamı ve sure içindeki bağlamı dikkate alınmalıdır. Ancak bu çalışmanın asıl konusu, marife nekra olduğu için şimdilik diğer konulara işaretle yetinilmektedir. Ayetlerdeki cem'i müzekker salim ve cem'i teksir konusu ile ilgili bk. el-Gırmâtî, Ebû Cafer Ahmed b. İbrâhim İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî, *Milâkû't-Te'vîli'l-Kâti' bi-zev'i'l-İlhâdî ve't-Ta'tîl fî Tevâbi'l-Müteşâbihî'l-Lafzî min Âyi't-Tenzîl*, thk. Mahmûd Kamil Ahmed, (Beyrut: Dârü'n-Nehdatü'l-Arabiyye, 1405/1985), 1:41-42.

¹²⁸ En'âm 6/151.

¹²⁹ el-İşkâfî, *Durratü't-Tenzîl*, 1:246-247; Kirmânî, *el-Burbân*, 74-75.

¹³⁰ İlgili ayette de “*peygamberleri haksız yere öldürüyorlar...*” (وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقِّ) ifadesi geçmektedir. Bilgi için bk. el-İşkâfî, *Durratü't-Tenzîl*, 1:248.

¹³¹ Âl-i İmrân 3/112.

¹³² Nitekim onlara “*şehre inin orada her istediğiniz vardır*” (Bakara 2/61) buyrulmuştu.

Böylece olmuş bitmiş, haberleri tarihe mal olmuş bir toplumdan bahsedilirken marife kelime (بَعْرِ الْحَقِّ) kullanılmış, ama kendilerini bir tehlikeye karşı uyarıp tehdid eden bir ayette, yani henüz gerçekleşmemiş ve gelmesi muhtemel bir azaba karşı bir durumda nekra bir kelime (بَعْرِ حَقِّ) kullanılmıştır.¹³³ Bakara 2/61. ayet geçmişteki Yahudiler hakkında nazil olduğundan onların durumu netleşmiş, kesinleşmiştir. Âl-i İmrân suresindeki ayetler (3/21, 112, 181) ise Peygamberimiz (s.a.v.) zamanındaki Yahudiler hakkında nazil olmuştur, akıbetleri henüz netleşmemiştir.¹³⁴ Âl-i İmrân 3/21. ayetteki cümle (geleceğe yönelik) şart konumundadır ve genel bir ifadedir, dolayısıyla umumiyet bildirmesi için olumsuzluğun nekra sigasıyla gelmesi daha uygundur. Bakara 2/61. ayet, bizzat içindeki ifadelerden de anlaşıldığına göre (geçmişte) bilinen insanları anlatmak üzere gelmiştir. Dolayısıyla burada “*bi'l-hak*” (بِالْحَقِّ) kelimesinin marife gelmesi uygundur. Çünkü ölümü/öldürmeyi mubah kılacak olan hak onlara göre bilinmekte idi.¹³⁵ Burada karşılığında canların öldürüldüğü “*hak*” bilinen alışıl gelmiş bir şey olup Âl-i İmrân suresindeki tamamen farklı bir şeydir.¹³⁶ Hülâsa marife olanın sınırları daha belli ve çerçevesi daha belirgindir. Nekra olan ise daha genel/umumî bir anlam ifade eder.¹³⁷

Onlar peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Haklı yere adam öldürmenin sebebi belli¹³⁸ olduğundan Bakara suresinde “*hak*” kelimesi marife kullanılmıştır. Nekra olarak kullanıldığı yerde ise öldürmeyi geç, hiçbir haklı gerekçeleri bilinmemektedir. Nekra olan yerde onlara yönelik daha şiddetli ve kapsamlı bir uyarı ve eleştiri vardır.¹³⁹ Esasen peygamberleri öldürmenin hiçbir gerekçesi olamaz ama hayal edilebilecek herhangi bir gerekçe de yoktur. Dolayısıyla nekranın olduğu yerde eleştiri daha şiddetli ve günahları daha büyük olmaktadır. Burada hem muhtemel herhangi bir vehim kesip atılmış, konu pekiştirilmiş hem de Peygamberimiz (s.a.v.) dönemindeki Yahudiler suçlanmıştır. Zira bunlar eski atalarının yaptıklarını normal görmekteydiler. Burada nekra olması daha evla, ifade daha güçlüdür...¹⁴⁰ Bakara suresinde (2/61) belirli bir kesimi gösterdiği için marife olması, Âl-i İmrân'da (3/21) şart makamında olduğu için umum ifade edip nekra olması evladır.¹⁴¹

Benzer iki ayette kullanılan aynı ifadeden birinin marife, diğerinin nekra oluşuna şu açıdan da bakılabilir: Her iki surede de peygamberleri öldürmeleri çirkin bir eylem olmasına rağmen Âl-i İmrân'daki bağlam Bakaradaki bağlamdan daha ayrıntılı, geniş ve genel olduğundan oradaki eleştiri daha büyük ve daha geneldir, dolayısıyla da Âl-i İmrân'da nekra kullanılması daha uygundur. Bakara ayetinde (2/61) zillet ve meskenet birlikte zikredilmiştir (وَضْرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ). Âl-i İmrân ayetinde (3/112) ise hem pekiştirilmiş hem tekrar edilmiş hem de genelleme yapılmıştır. Bu surede önce (وَضْرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ أَيْنَ مَا تَقْفُوا) denilmiş, “*her nerede bulunurlarsa*” sözüyle genelleme yapılmış, yine (وَضْرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ) sözünde hem fiil hem harfi cer tekrar edilerek pekiştirme yapılmıştır. Bakara suresinde “*peygamberleri öldürüyorlar*” (وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ) denilirken azlık bildiren cem’i killet kullanılmış, Âl-i İmrân suresinde çokluk bildiren cem’-i kesret (وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ) kullanılmıştır. Dolayısıyla Bakara suresinde de eleştiri var ama Âl-i İmrân’daki eleştiri, ayıplama ve yerme daha şiddetlidir. Bu nedenle

¹³³ el-İskâfî, *Dürratu't-Tenzîl*, 1:247-249.

¹³⁴ İbn Cema, *Keşfu'l-Meânî*, 99.

¹³⁵ Nitekim Maide 5/45. ayette “وَكُنْتُمْ فِيهَا أَنْفُسًا بَالِغًا”/ Biz onda (Tevrat'ta), onlara ‘Cana can... (ve azalara karşılık) kısas vardır’ diye yazdık (farz kıldık)...” buyrulmuştur.

¹³⁶ Zerkeşî, *el-Burhân*, 3: 219; Fâdîl Sâlih es-Sâmerrâî, *et-Ta'biru'l-Kur'ânî*, (Amman: Dâru Ammâr, 1430/2009), 191-192.

¹³⁷ el-Gırnâtî, *Milâku't-Te'vîl*, 1:70-73; er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 3:535.

¹³⁸ En'âm 6/151. Haklı yere adam öldürmenin sebebi ve cezası Müslümanlar nezdinde bilinmekte olduğundan bu ayette hak lam-ı tarif ile zikredilmiştir.

¹³⁹ Gırnâtî, *Milâku't-Te'vîl*, 1: 71-73.

¹⁴⁰ er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, 3:535; İbn 'Atıyye, *el-Muharraru'l-Vecîz*, 1:156.

¹⁴¹ Ebû Hayyan Muhammed b. Yusuf b. Ali el-Endelûsî, *el-Babru'l-Mubît fî't-Tefsîr*, thk. Sıdkî Muhammed Cemîl, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420/1999), 3:76.

Bakara'da daha özel bir anlatım ifade eden marife (بِعَزِّ الْحَقِّ) kullanılırken, Âl-i İmrân'da daha genel bir ifade eden nekra bir tabir (بِعَزِّ حَقِّ) kullanılmıştır.¹⁴²

3.3.7. "Azîz ve Hakîm" Kelimelerinin Marife-Nekra Kullanımı

Benzer konularda aynı lafızların marife-nekra kullanılmasının örneklerinden biri de aşağıdaki ayetlerde yer alan "azîz ve hakîm" kavramlarıdır. Bir ayette " / وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ / ...Yardım ve zafer (nusret) yalnız Allah katındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir."¹⁴³ buyrulmuşken, bir diğer ayette " / وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ / ...Yardım ve zafer (nusret) ancak üstün ve güçlü, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ın katındandır."¹⁴⁴ buyrulmuştur.

Yukarıdaki iki ayetin ilkinde "azîz" ve "hakîm" ifadeleri nekra iken ikincisinde marife olarak yer almıştır. Çünkü Enfal sûresindeki (8/10) ayet ilk olarak Bedir savaşı hakkında indirilmişken, Âl-i İmrân sûresindeki (3/126) ayet ikinci kez Uhud savaşı hakkında indirilmiştir. İlk olarak Allah (c.c.) katından gelen yardım ve zaferin önemi ve büyüklüğünü göstermek için kelimeler nekra seçilmiş, ikinci ayette marife olarak birinciye gönderme yapılmış, adeta daha önce zaferin Allah (c.c.) katından olduğuna dair bilgilendirilmiştir, işte zafer sadece ve sadece "azîz" ve "hakîm" olan Allah (c.c.) katındandır, denilmiştir. Dolayısıyla nekradan sonra marife gelmiştir.¹⁴⁵

Bu iki ayetin metni ve meali tam olarak şöyledir: Âl-i İmrân suresinde şöyle buyrulmuştur: " وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ / Allah bunu (yardım) size ancak bir müjde olsun ve kalplerinizi bununla tatmin bulsun diye yaptı. Yardım ve zafer (nusret) ancak üstün ve güçlü, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ın katındandır."¹⁴⁶

Enfal sûresinde ise şöyle buyrulmuştur: " وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ / Allah bunu (meleklerle yardım) sadece müjde olsun ve onunla kalbinizi yatışsın diye yapmıştır. Zaten yardım yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir."¹⁴⁷ Ayetlerde hem kelimelerin seçiminde hem de onun terkip ve cümlelerinde birtakım incelikler vardır. Birinde (3/126) "bihi" (بِهِ) ifadesi "kulûbukum" (قُلُوبُكُمْ) kelimesinden sonraya kalmış, diğerinde (8/10) öne geçmiştir.¹⁴⁸ Yine ilkinde (3/126) "azîz" ve "hakîm" ifadeleri marife (الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ) iken ikincisinde (8/10) nekra (عَزِيزٌ حَكِيمٌ) olarak yer almıştır.¹⁴⁹

Birinci ayet Müslümanların katılmış olduğu ilk savaş, Bedir'den bahsetmektedir. İçlerinde bazıları bu durumdan hoşlanmasa da Rablerine imanları ve güvenleri sapsağlamdır. O yüzden ilahi yardım ve destek başkaları tarafından pek çok araç gereçle oluşmayacak derecede onların psikolojilerine etki etmektedir. Bu nedenle her iki ayetin sonu da "Yardım ve zafer ancak Allah (c.c.) katındandır" ve "Allah (c.c.) azizdir, hakimdir" şeklinde gelmiştir. Bu vurgu her iki ayette de görülmektedir. Âl-i İmrân suresindeki ayet indiği zaman Müslümanlar çeşitli çarpışmaları tecrübe etmiş, savaşın derinliklerine dalıp inkâr edilemez gerçeği apaçık gözle görmüşlerdir. Gerçekten Allah (c.c.) kendilerine yardım etmiş olduğundan bu pekiştirmeye ihtiyaçları yoktu. O yüzden adeta iki cümle

¹⁴² Sâmerrâî, *Meânî'n-Nabv*, (Amman: Dâru'l-Fikr, 1420/2000), 1:110-111; *et-Ta'biru'l-Kur'ânî*, 192-193.

¹⁴³ Enfâl 8/10.

¹⁴⁴ Âl-i İmrân 3/126.

¹⁴⁵ İbn Cema, *Keşfü'l-Meânî*, 133.

¹⁴⁶ Âl-i İmrân 3/126.

¹⁴⁷ Enfâl 8/10.

¹⁴⁸ Akbaş, *Kasımî Farklılık İçeren Lafzî Müteşâbih Ayetlerin Belâgat İlmi ve Filolojik Açısından Değerlendirilmesi*, 253-254.

¹⁴⁹ el-İbâdu'l-Bedr, Abdulmuhsin b. Hamd b. Abdulmuhsin b. Abdullah b. Hamd, *Âyâtun Müteşâbihâtu'l-Elfâzî fî'l-Kur'ân-ı Kerîm ve Keyfe't-Temyîzu Beynehâ*, (Rıyad: Dâru'l-Fadîle, 1423/2002), 64.

tek cümle halinde özetlenerek “ *وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ* / *Yardım ve zafer (nusret) ancak üstün ve güçlü, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ın katındandır.*”¹⁵⁰ denilmiştir.¹⁵¹

Enfâl'deki ayetin sonu nekra kelimelerle biterken, Âl-i İmrân suresindeki ayetin sonu marife olarak “el-‘Azîzu'l-Hakîm” (الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ) şeklinde sona ermiştir. Çünkü burada izzet, güç ve onurun sadece Allah'a (c.c.) ait olduğunu vurgulamak kastedilmiştir. Allah'tan (c.c.) başka gerçek anlamda hüküm ve hikmet sahibi olmadığı gibi insanı alçaltan ve yükselten, hikmetini veren ve alan da sadece O'dur.¹⁵² Bu lâm-ı ta'rif kasr ifade edip gerçekte Allah'ın (c.c.) dışındaki bütün izzet ve onurun da O'ndan geldiğini göstermektedir. Kelimelerin ma'rife veya nekra kullanılışı ayetin bağlamına ve içinde bulunduğu surenin muhtevasıyla da alakalıdır.¹⁵³

3.3.8. Şeytanın Dürtüsü ve İstiâze Konusunda Marife-Nekra Örnekleri

A'raf suresinde “ *وَإِنَّمَا يَنْزَعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ* / *Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse (ondan sana bir vesvese gelecek olursa) hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir.*”¹⁵⁴ buyrulmuşken, Fussilet suresinde “ *وَإِنَّمَا يَنْزَعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ* / *Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce (vesvese) seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, her şeyi hakıyla işitir, her şeyi mükemmel tarzda bilir.*”¹⁵⁵ buyrulmuştur.¹⁵⁶ Bu ayetlerde kelimelerin her biri özenle seçilmiş olmakla birlikte¹⁵⁷ konu açısından ayetlerin sonundaki esmâ-i hüsnanın marife-nekra olarak farklı kullanımları dikkatleri çekmiştir.¹⁵⁸ Genel kural kelimenin ilk geçtiği yerde nekra, ikinci geçtiği yerde marife kullanılmasıdır.¹⁵⁹

İniş sırası 39. olan A'raf suresinde lafızlar (إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) şeklinde nekra olarak yer alırken, iniş sırası 61. olan Fussilet suresinde (إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) şeklinde marife olarak yer almış ve fasıl zamiri “*huve*” ile de pekiştirilmiştir. Çünkü Araf suresinde öncesindeki fiillerin hepsi cem'i müzekker salim fiiller ve fiilden türeyen isimler şeklinde gelmiştir.¹⁶⁰ Burada fiil veya fiilimsi olan kelimelere uyum sağlaması, fiil manasına uygun olması için isimlerin başına lâm-ı ta'rif konulmamıştır. Yani (إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) derken adeta “*Allah'a sığın. Çünkü O, senin sığınmanı işitmektedir, eman dilemeni bilmektedir.*” (إِسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) denilmiştir. Secde suresinde ise ilgili ayetin öncesindeki kelimelerin fasılları (bitiş kelimeleri) genelde isimlerden oluşmaktadır.¹⁶¹ Bu ayetlerde özellikle “*veliyun hamîm*” (ولي حميم) ve “*azîm*” (ذو حظ عظيم) kelimeleri fiil manası taşımamaktadır. İşte

¹⁵⁰ Âl-i İmrân 3/126.

¹⁵¹ Fadıl Hasan Abbas, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirîn Esâsiyyetubu ve'tticâbâtubu ve Menâhicubu fî'l-'Asri'l-Hadîs*, (Amman: Dâru'n-Nefâis, 1437/2016), 1:499.

¹⁵² Bakara 2/269; Âl-i İmrân 3/26; Ra'd 13/41.

¹⁵³ Sâmerrâi, *Lemesâtu Beyânîyye*, 128.

¹⁵⁴ A'raf 7/200.

¹⁵⁵ Fussilet 41/36.

¹⁵⁶ Ayrıca Nahl 16/98 ile Mü'min 40/56. ayetler de Allah'a sığınmaktan bahsedip benzer ifadeleri içermiş olsalar da onlardaki nüanslar başka bir araştırmanın konusu olabilir. Allah (c.c.) Kur'an okunurken dinlenilmesini istediği halde (Araf 7/204), şeytan ve kafirler Müslümanın Kur'an okumasını ve dinlemesini istemezler (Fussilet 41/26). Bunların şerrinden de “işitici ve bilici” Allah'a (c.c.) sığınmak gerekir (A'raf 7/200; Fussilet 41/36).

¹⁵⁷ Avde Halil Ebû Avde, *Şevâbidun fî'l-İcâzi'l-Kur'ânî, Dirâsetun Luğavîyyetun ve Delâliyyetun*, (Amman: Dâru Ammâr, 1419/1998), 39.

¹⁵⁸ Akbaş, *Kasımî Farklılık İçeren Lafzî Müteşâbih Âyetlerin Belâgat İlmi ve Filolojik Açından Değerlendirilmesi*, 95-97.

¹⁵⁹ Nitekim Âl-i İmrân 3/34 ayetin sonu *وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ* şeklinde nekra olarak biterken, 35. ayetin sonu *إِنَّكَ أَنْتَ* şeklinde marife olarak sona ermiştir.

¹⁶⁰ Örneğin “*يَنْصُرُونَ*” (A'raf 7/192), “*يَخْلُقُونَ*” (A'raf 7/191), “*فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ*” (A'raf 7/190), “*لَا يَبْصُرُونَ*” (A'raf 7/198), “*الْجَاهِلِينَ*” (A'raf 7/199) şeklinde çoğul nunu ile biten kelimeler vardır.

¹⁶¹ Fussilet 41/34-35.

bu fasılalardan sonra isim kullanılmış, “*es-semiu'l-'alim*” (السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) terkibi özellikle lâm-ı ta'rifli kullanılarak fiil manasından uzak tutulmuştur. Yani burada özellikle “Gerçekten Allah (c.c.), her şeyi işiten ve bilen, hiçbir şeyin kendine gizli kalmadığı yegane varlıktır” denilmiş, A'raf suresindeki gibi fiil manası öne çıkarılıp da “O, *duayı işitir, samimiyyeti bilir*” (إِنَّهُ يَسْمَعُ الدُّعَاءَ، وَيَعْلَمُ الْإِحْلَاصَ) denilmemiştir. Bu durum iki bağlam arasındaki en belirgin farktır.¹⁶²

A'raf suresinde iki sıfatın nekra (إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ), Fussilet suresinde ise marife (إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) olarak yer almış olması şu şekilde de değerlendirilebilir. A'raf suresinde bu ayetten (7/200) önceki ayetlerde onların taştan ve tahtadan yontup yaptıkları¹⁶³ tanrıçalarından bahsedilmiş ve onların hiçbir şey yaratmadığı gibi kendilerine yardım edemeyecekleri¹⁶⁴ anlatılmıştır. Ayrıca bunlarda canlı varlıklarda görülen güç yetirme, yürüme, görme, tutma, işitme gibi özelliklerin de bulunmadığı belirtilmiştir.¹⁶⁵ Fakat secde suresindeki ayetin öncesinde “*Siz yaptıklarımızın peke çoğunu Allah'ın bilmediğini zannettiniz*”¹⁶⁶ gibi ayetler yer almaktadır. Dolayısıyla her iki surede de öncesiyle bağlantılı olarak vurgu için nekra veya marife kullanılmıştır.¹⁶⁷ Fussilet suresinde bir önceki ayette (وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا) (وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا) şeklinde tekrarlı pekiştirme vardır o yüzden de kelimeler marife kullanılarak mübalağa yapılmıştır. Araf suresinde ise böyle bir durum söz konusu olmayıp mübteda marife, haberi de nekra kullanılmıştır.¹⁶⁹

3.3.9. Bakara Suresinde (بِالْمَعْرُوفِ) ve (مِن مَّعْرُوفٍ) İfadelerinin Farkı

Bakara suresindeki benzer iki ayette aynı kelimeler marife-nekra yönünden farklı kullanılmıştır. Bir ayette¹⁷⁰ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَا فِي أَنْفُسِنَا بِالْمَعْرُوفِ buyrulurken bir diğer ayette¹⁷¹ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَا فِي أَنْفُسِنَا مِنَ مَعْرُوفٍ buyrulmuştur. Bu iki ayette hem harf-i cer açısından hem de marife-nekra açısından farklılıklar vardır.¹⁷²

Ayetlerin tamamı şöyledir: “وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا لَا يَرِيحُونَ بِأَنْفُسِهِمْ أَزْوَاجَهُمْ وَأَشْهُرًا وَعَشْرًا فَإِذَا / İçinizden vefat edip de, geride eşler bırakan kimselerin hanımları evlenmeyerek, kendi başlarına dört ay on gün beklerler. İddetlerini, bekleme sürelerini bitirdikleri zaman kendileriyle ilgili yaptıkları Kur'an'ın ve sünnetin hükümlerine, meşrû, İslâmî kurullarla örtüşen örf'e uygun işlerde size bir günah, bir vebal yoktur. Allah işlediğimizi gizli-açık bütün amellerden haberdardır.”¹⁷³ Görüldüğü gibi bu ayette “*ma'rûf*” (بِالْمَعْرُوفِ) kelimesi ma'rife kullanılmıştır. Diğer ayetin tamamı ise şöyledir: “وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ حَرَجْنَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَا فِي أَنْفُسِنَا مِنَ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ / Sizden vefat edip de geriye dul eşler bırakan kimselerin, hanımlarının, evlerinden çıkarılmadan, bir yıl kadar bıraktıkları maldan faydalanmaları hususunda, sağlıklarında vasiyet etsinler. Eğer kadınlar, kendiliklerinden çıkıp giderlerse, kendileriyle ilgili yaptıkları meşrû, İslâmî kurullarla örtüşen örf'e

¹⁶² el-İskâfî, *Dürratü't-Tenzîl*, 2: 687-689.

¹⁶³ Nitekim Saffat 37/95. ayette “Yonttuklarınıza mı tapıyorsunuz?” (أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ) denilmiştir.

¹⁶⁴ Araf 7/191-192.

¹⁶⁵ A'raf 7/193-198.

¹⁶⁶ Fussilet 41/22. Ayrıca bk. 41/25, 29.

¹⁶⁷ el-Ğırnâtî, *Milâkü't-Te'vîl*, 1:222-224.

¹⁶⁸ Fussilet 41/35.

¹⁶⁹ Zerkeşi, *el-Burbân*, 1: 127-128.

¹⁷⁰ Bakara 2/234.

¹⁷¹ Bakara 2/240.

¹⁷² Akbaş, *Kısmî Farklılık İçeren Lafzî Müteşâbih Ayetlerin Belâgat İlmi ve Filolojik Açından Değerlendirilmesi*, 94-95.

¹⁷³ Bakara 2/234.

uygun davranışlarından dolayı size bir günah, bir vebal yoktur. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹⁷⁴ Bu ayette ise “*ma'rûf* (من مَعْرُوفٍ)” kelimesi nekra kullanılmıştır.

Bu iki ayette üç husus dikkati çekmektedir: Ayetin birinde “*bi'l-ma'rûf* (بِالْمَعْرُوفِ)” şeklinde kelime marife iken diğerinde “*min ma'rûf* (من مَعْرُوفٍ)” şeklinde nekra kullanılmıştır. Yine birinde “*bi*” harf-i ceri kullanılırken diğerinde “*min*” harf-i ceri kullanılmıştır. Üçüncü mesele de ayetin biri (وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) şeklinde biterken diğeri (وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) şeklinde sona ermektedir.¹⁷⁵ Aynı suredeki benzer iki ayette yer alan bu farklı ifadelerinin belli sebepleri vardır. Öncelikle belirli bir şeyi gösterene marife denilirken, belirli olmayan bir şeyi gösterene nekra denildiği bilinmektedir. İlk ayette “*bi'l-ma'rûf* (بِالْمَعْرُوفِ)” kelimesiyle kastedilen bizzat evliliklerdir. Çünkü devamındaki ayette (2/235) kadınlara evlilik teklifinden veya onu içinde gizlemekten bahsedilmektedir. İkinci ayetteki (2/240) kelime ise daha genel olup onunla mübah olan herhangi bir şey kastedilir. Konu evlilik olunca “*bi*” edatıyla kullanılmıştır. Çünkü “*bi*” edatı arkadaşlık, birliktelik ve yapışıp ayrılmamayı göstermektedir. Zaten evliliğin anlam ve gayesi tam da budur.¹⁷⁶

İlk ayette (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا لَا يَرَوْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَزْوَاجَهُنَّ وَأَسْرَارَهُنَّ) / İçinizden vefat edip de geride eşler bırakan kimselerin hanımları evlenmeyerek, kendi başlarına dört ay on gün beklerler.” buyurduktan sonra (فِي إِدَّتِهِنَّ يُكَلِّمُنَّ عَنْ عَمَلِهِنَّ) / İddetlerini, bekleme sürelerini bitirdikleri zaman” buyurmuştur. Yani 4 ay 10 günü tamamladıklarında dışarı çıkarlar. Burada “*izâ*” edatı da oldukça önemlidir, sınırları ve süresi belli bir zamanı ifade etmektedir. Burada şeriatin çok açık bilinen bir kuralı belirtildiğinden “*bi'l-ma'rûf* (بِالْمَعْرُوفِ)” kelimesinin marife kullanımı uygun düşmüştür.¹⁷⁷

Diğer ayette (2/240) (فَإِنْ حَرَجْنَ) / Eğer kadınlar, kendiliklerinden çıkıp giderlerse...” buyrulmuş, “*in*” edatı kullanılmıştır. Bilindiği üzere “*in*” edatı “*izâ*” gibi belirli bir süreyi ifade etmemektedir. Bir fiil “*izâ*” ile kullanılan şartta bağlı ise onun gerçekleştiği anda gerçekleşmelidir, ancak “*in*” edatı ile kullanılan bir şartta zamana riayet zorunluluğu söz konusu değildir. Dolayısıyla birinci (2/234) ayette süre belirtilip “*izâ*” edatı kullanıldığı için kelimenin “*bi'l-ma'rûf* (بِالْمَعْرُوفِ)” şeklinde marife kullanılması gayet uygundur. İkinci (2/240) ayette ise hem sınırları belirli kesin bir süre kullanılmadığından hem de kesinlik ifade etmeyen “*in*” edatı kullanıldığından müphemlik ifade edecek tarzda “*min ma'rûf* (من مَعْرُوفٍ)” şeklinde nekra kullanılması isabetli olmuştur.¹⁷⁸

Burada marife olan “*ma'rûf* (بِالْمَعْرُوفِ)” ile kastedilen özellikle evliliklerdir. Marife olmayan “*ma'rûf* (من مَعْرُوفٍ)” kelimesi ile de dışarı çıkma, süslenme gibi çirkin görülmeyen durumlar kastedilmektedir. İlk ayette kelimenin “*bi*” edatıyla ve marife olarak “*bi'l-ma'rûf* (بِالْمَعْرُوفِ)” şeklinde, ikinci ayette ise “*min*” edatıyla ve nekra olarak “*ma'rûf* (من مَعْرُوفٍ)” şeklinde kullanılmasının bir sebebi vardır. Birinci ayet (2/234) kocası ölen ve dört ay on gün iddet bekleyecek eşlerle alakalıdır. Yani onların, Allah'ın (c.c.) emrine göre kendi haklarında yaptıkları şeyler hususunda size bir vebal yoktur. Bu da iddet süresi bitince onlar için evliliğin serbest olmasıdır. Buradaki “*ma'rûf* (بِالْمَعْرُوفِ)” Allah'ın meşhur olan emridir. Bu O'nun filidir ve kullarına göndermiş olduğu kanunudur.

¹⁷⁴ Bakara 2/240.

¹⁷⁵ el-Ğırnâti, *Milâkû't-Te'rûl*, 1:68.

¹⁷⁶ Kırmânî, *el-Burbân*, 86-87; İbn Cema, *Keşfu'l-Meânî*, 1: 116; Sâmerrâî, *Lemesâatun Beyâniyye*, 654.

¹⁷⁷ el-Ğırnâti, *Milâkû't-Te'rûl*, 1:69.

¹⁷⁸ el-Ğırnâti, *Milâkû't-Te'rûl*, 1:69.

İkinci ayet (2/240) ile de onların evlenmeleri veya evlerinde oturmaları türünden kendilerine ait kendi haklarında yaptıkları eylemlerde size bir günah yoktur denilmektedir. Buradaki “*ma'rûf*” (من مَعْرُوفٍ) din konusunda caiz olduğu bilinen onların fiillerinden herhangi bir fiildir. Bu da onların kendi adına yaptıkları eylemlerin bir kısmıdır. Bu manadan ötürü özellikle nekra lafız “*ma'rûf*” (من مَعْرُوفٍ) kullanılmıştır. Kendisine işaret edilen durumdan ötürü ilk ayette (2/234) “*bi'l-ma'rûf*” (بِالْمَعْرُوفِ) şeklinde marife kullanılan kelimenin anlatmak istediği husus dinin mubah gördüğü meşhur örfe göre kendi haklarında yaptıklarıdır. Bu da Allah'ın (c.c.) yol gösterdiği ve açıkladığı tarzıdır. Yönü belli ve amacı bilinmekte olduğundan dolayı kelime marife kılınmış aynı şekilde ilahi emre yapışmanın (ilsâk) gereğine işaret etmek için de “*bi'l-ma'rûf*” (بِالْمَعْرُوفِ) şeklinde “*bi*” edatıyla kullanılmıştır. İkincisi (2/240) ise onların yapmaları gereken şeyler ve takınmaları gereken tavırlar kendilerine bırakılmış olunca kelime “*ma'rûf*” (من مَعْرُوفٍ) tarzında nekra ve “*min*” ile kullanılmıştır.¹⁷⁹

Birinci ayette (2/234) zikredilen “*kendi başlarına dört ay on gün beklerler.*” (يَتَزَوَّنُ بَأْنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا) cümlesinde “*gözetlerler/beklerler*” (يَتَزَوَّنُ) ifadesi kendilerine evliliğin kolaylaşması için bu sürede kendilerini teselli ederler demektir. Sonra da kendileri için evliliğin gerçekleşebileceği süre açıklanmıştır. Ayrıca ayete yakınlaşıp ayrılmamak ve yerine getirme eylemini gösteren “*bi*” edatı yer almıştır. Evlilik ise yerine getirilmesi gereken şeydir.¹⁸⁰ Diğer ayetteki durum ise böyle değildir. Orada ne “bekleme” hususunda ne de belli bir müddet bekleyip de sonrasında evliliği elde etme süresi olan iddet konusunda bir şey vardır. İlk ayette (2/234) marife olarak “*bi'l-ma'rûf*” (بِالْمَعْرُوفِ) kelimesiyle kastedilen şey evlilik, evlilik de bilinen bir şeydir. İkinci ayette (2/240) ise özel, belli/bilinen bir fiil kastedilmediği için kelime “*ma'rûf*” (من مَعْرُوفٍ) tarzında nekra olarak kullanılmıştır.¹⁸¹

Sonuç

Her dilin kendine has bir yapısı ve bazı özellikleri vardır. Arapça'da da kelimelerin okunuşunu, tamlama ve cümlelerin türünü ve anlamını etkileyen bazı unsurlar vardır ki bunlardan biri de “lâm-ı ta'rif” ya da “harf-i ta'rif” denilen “ال” (belirlilik) takısıdır. Bu edat isimlerin başına gelip hem ilgili kelimelerin okunuşunu hem de manasını etkilemektedir.

Başında “lâm-ı ta'rif” olmayan isimlere “nekra”, “lâm-ı ta'rif” olan isimlere “marife” denildiği, bu “lâm-ı ta'rif”in kullanılıp kullanılmamasının da belirli sebeplerinin olduğu görülmüştür. Tecvid ilmi “lâm-ı ta'rif”in okumaya olan etkisini incelerken, nahiv ilmi “lâm-ı ta'rif”in türlerini ve terkip çeşitlerine etkisini incelemektedir. Belağat ve tefsir ilminde ise bu “lâm-ı ta'rif”in manaya etkisi bakımından yerli yerinde kullanılıp kullanılmadığına dikkat çekilmiştir. Bu çalışmanın asıl hedefi özellikle aynı veya benzer ayetlerdeki bazı kelimelerin “lâm-ı ta'rif”li veya “lâm-ı ta'rif”siz kullanılmasındaki birtakım sebepleri ortaya çıkarmaktır. Ancak “lâm-ı ta'rif” sadece gündelik dili veya ayetleri değil, gramatik açıdan nahvi ilgilendirdiği kadar ayetlerden çıkan bazı sonuç hükümlerini dolayısıyla usul-ü fıkıh ve fıkıhı da ilgilendirmektedir. Bu yüzden “lâm-ı ta'rif” birkaç konuyu ilgilendirecek tarzda ele alınmış, sadece okunuş tarzı ve terkip türlerini ilgilendiren basit bir edat olmadığı görülmüştür.

Kur'an-ı Kerim edebî bir mucize olduğu gibi onun dili olan Arapça da tam bir mantık dili ve adeta matematiksel denklemlerden oluşmaktadır. Nerde hangi cümlenin nasıl kurulacağı kadar, bazen cümlede kullanılan kelime ve hatta harfine/edatına varana kadar birçok açıdan dikkat edilmesi gereken incelikler vardır. Bu inceliklerden biri de marife-nekra kelimelerin kullanımınıdır.

Arapça'da kelimeler farklı açılardan kısımlara ayrıldığı gibi marife nekra olarak da taksim edilmektedir. Nahiv ve belağat ilminde marifenin de çeşitleri vardır. Marife çeşitlerinden biri de lâm-

¹⁷⁹ el-İskâfî, *Dürratu't-Tenzîl*, 1:347-348.

¹⁸⁰ Bakara 2/187.

¹⁸¹ es-Sâmerrâî, *et-Ta'bîri'l-Kur'ânî*, 193-194.

ı ta'rif denilen “El” (ل) takısı alan isimlerdir. Arapça’da kelimeler bilinen nahiv kurallarına göre nekra ve marife olarak kullanılırlar da ayetlerde bazen alışılmışın dışında nekra beklenen yerde marife veya aksi yer alabilmektedir. Özellikle aynı ayet içinde veya benzer ayetlerde kullanılan isimlerden birinin nekra, diğerinin marife olarak yer alışı dikkatleri çekmiş, birçok ilim yolcusunu bu konuda araştırmaya sevk etmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de benzer gibi görünen bazı ayetlerde ya bir harf/edat ya bir kelime veya bir terkip yahut da bir cümle farklı olabilmektedir. Lafzî müteşabih denilen bu konuya dair birtakım eserler yazılmış olmakla birlikte yine de bazı konuların ve bazı ayetlerin etraflıca araştırılması gerekmektedir. Dikkatli bir gözle incelendiği zaman Kur’ân-ı Kerîm’de tekrar ve benzer gibi gözükten ayetlerin mutlaka bir farklılık arz ettiği görülecektir. Bu farklılık ya lafız ve mana yönüyle ya da bağlam itibariyle açığa çıkmaktadır.

İstenilen düzeyde derinlemesine bir inceleme yapamayan ya da Kur’ân-ı Kerîm’i beşerin yazdığı eserlerle karıştıran bazıları onda ya bir takım gramer hataları ya da bazı tutarsızlıklar aramakta yahut da aşkın olan Allah’ın (c.c.) bu edebî mucizesinde -kendince- iç bütünlüğün olmadığını zannetmektedirler. Halbuki Kur’ân-ı Kerîm iyi incelendiği zaman her unsurunun yerli yerinde olduğu görülecektir. Onda hiçbir fazlalık ve eksiklik olmadığı gibi hiçbir unsuru da konulmuş olduğu asli yerinden oynatılamaz. Bu durum edebiyatın bütün türleri açısından böyle olduğu gibi marife-nekra yönünden de böyle olduğu anlaşılmıştır.

Bu mütevazi çalışmada bütün konular ve kelimelerin araştırıldığı elbette iddia edilemez, zaten Kur’ân gibi çok yönlü ve kapsamlı bir kitap bu tür sınırlı çalışmalara sığdırılmaz. Yapılan bu araştırma sadece örnek bir çalışma olup önceki çalışmalara bir ilave, bundan sonraki araştırmacılara da işaret kabilinden de olsa bir yol gösterebilme hedefini taşımaktadır. Mükemmeliyet ve her türlü kemâlat Allah’a (c.c.) ait olup anlatılan konularda eğer herhangi bir eksik ve kusur varsa bu insanın acizliğindedir. Beşer eseri olan hiçbir çalışma kusursuzluk iddiasında bulunamaz. Bu çalışmayı da bu gözle değerlendirmek gerekmektedir.

Kaynakça

- Abbas, Fadıl Hasan. *Esâlibu'l-Beyân fî 'Ulûmi'l-Belâğa*. Amman: Dâru'n-Nefâis, 1430/2009.
- Abbas, Fadıl Hasan. *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn Esâsiyyetuhu ve'tticâhâtuhu ve Menâbicuhu fî'l-'Asri'l-Hadîs*. Amman: Dâru'n-Nefâis, 1437/2016.
- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemü'l-müfessres li-elfazî'l-Kur'ânî'l-Kerim bi-hâşiyeti'l-mushafî's-şerif*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1414/1994.
- Akbaş, Fatih. *Kısmî Farklılık İçeren Lafzî Müteşâbih Âyetlerin Belâgat İlmi ve Filolojik Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, 2020.
- el-Âlûsî, Şihabuddin Mahmud b. Abdillâh el-Hüseynî. *Râhu'l-Meanî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî*. thk. Ali Abdülbârî Atıyye. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1995.
- Avde Halil Ebû Avde. *Şevâhidun fî'l-İ'câzi'l-Kur'ânî, Dirâsetun Luğaviyyetun ve Delâliyyetun*. Amman: Dâru Ammâr, 1419/1998.
- el-Bağdadi, Ebu'l-Kasım Abdullâh b. Muhammed b. el-Hüseyn İbn Nakıya. *el-Cümân fî Teşbihati'l-Kur'ân*. thk. Ahmet Matlûb-Hatice el-Hadîsî. Bağdat: Dâru'l-Cumhuriyye, Vizaretü'l-Evkaf ve'l-İrşad, 1387/1968.
- el-Buhârî, Abdulaziz b. Ahmed b. Muhammed Alauddin. *Keşfu'l-Esrâr Şerhu Usûli'l-Bezdevî*. (ys. Dâru'l-Kitabi'l-İslamî, ts.
- Bulut, Ali. *el-Belâğatu'l-Müyyessera*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2016.
- el-Cemzûrî, Süleyman b. Muhammed. *Tuhfetu'l-Etfâl ve'l-Ğılmân fî Tecvîdi'l-Kur'ân*. yy., ty.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'an Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 2013.
- Ebû Hayyan, Muhammed b. Yusuf b. Ali el-Endelusî. *el-Babru'l-Muhît fî'r-Tefsîr*. thk. Sıdkî Muhammed Cemîl. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420/1999.
- el-Ensârî, Ebu Yahya Zeynüddin Zekerıyya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekerıyya. *Fethu'r-Rahmân bi Keşfi mâ Yeltebisu fî'l-Kur'ân*. thk.: Muhammed Ali es-Sâbûnî. Beyrut: Dâru'l-Kur'ân-ı Kerim, 1403/1983.
- el-Fenârî, Muhammed b. Hamza b. Muhammed Şemsuddin. *Fusûlu'l-Bedâi fî Usûli's-Şerâi'*. thk. Muhammed Hüseyin Muhammed Hasan İsmail. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1427/2006.
- Güman, Osman. *Nabiv ve Fıkıh Usûlü İlişkisi*. Ankara: İSAM Yayınları, 2017.
- el-Ğalâyinî, Mustafa. *Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyyeti*. thk. Mansûr Ali Abdussemi'-Sena Muhammed Salim-Muhammed Mahmûd el-Kâdî. Kahire: Dâru's-Selâm, 1434/2013.
- el-Ğırnâtî, Ebû Cafer Ahmed b. İbrâhim İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî, *Milâkü't-Te'vîli'l-Kâti' bi-zevvî'l-İlhâdi ve't-Ta'tîl fî Tevâbi'l-Müteşâbibi'l-Lafzî min Âyi't-Tenzîl*, thk. Mahmûd Kamil Ahmed, (Beyrut: Dâru'n-Nehdatü'l-Arabiyye, 1985/1405.
- el-Halebî, Ahmed b. Yûsuf es-Semin. *ed-Dürrü'l-masûn fî ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn*. thk. Ahmed Muhammed el-Harrat. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1994/1415.
- Hamidullah, Muhammed. *Kur'an-ı Kerim Tarihi*. trc. Salih Tuğ. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı/İFAV, 1993.
- el-Harezmi, Ebû Bekir Muhammed b. El-Abbâs. *Müfîdü'l-'Ulûm ve Mübîdü'l-Humûm*. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Unsuriyye, 1418/1997.
- Hasan, Abbas. *en-Nabvu'l-Vâfi*. Kahire: Dâru'l-Maârif, 1973.
- el-Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrâhim. *Ğarîbu'l-Hadîs*, thk. Abdülkerim İbrâhim Azbâvî. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1402/1982.

- İbâdu'l-Bedr, Abdulmuhsin b. Hamd b. Abdulmuhsin b. Abdullah b. Hamd. *Âyâtun Müteşâbihâtu'l-Elfâzî fî'l-Kur'ân-ı Kerîm ve Keyfe't-Temyîzu Beynebâ*. Riyad: Dâru'l-Fadîle, 1423/2002.
- İbn 'Atıyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Ğâlib b. Abdurrahman b. Temmam. *el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*. thk. Abdusselam Abduşşâfi Muhammed. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422/2001.
- İbn Cema, Bedruddin el-Kinânî, Ebû Abdillâh Bedreddîn Muhammed b. İbrahîm b. Sadullah el-Hamevi. *Keşfu'l-Meânî fî'l-Müesâbibi mine'l-Mesânî*. thk.: Abdu'l-Cevâd Halef. Karaçi: Câmîati'd-Dirasati'l-İslâmiyye, 1410/1990.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemaluddin. *Lisanu'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1414/1993.
- İbnü'l-Cevzî, Cemaluddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali. *Funûnu'l-Efnân fî 'Uyûni 'Ulûmil-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'n-Neşr-Dâru'l-Beşâir, 1408/1987.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî. *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1987/1407.
- İbnü's-Şecerî, *el-Emâlî*, thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1413/1992.
- el-İsfehânî, Râğîb. *el-Müfredat fî Ğarîbi'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnan ed-Dâvudî. Dımaşk-Beyrut: Dâru'l-Kalem-Dâru's-Şâmiye, 1412/1992.
- el-İskâfî, Hatîb Ebû Abdillâh Muhammed b. el-İsbehânî. *Dürratu't-Tenzîl ve Ğurratu't-Te'vîl*. thk.: Muhammed Mustafa Aydın. Mekke: Câmîati Ummi'l-Kurâ, 1422/2001.
- Kaçar, Halil İbrahim. "Arapça'da Nekre (Belirsiz İsim) Kullanımların Semantik Boyutu (Tenkîr Üslûbu)". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2005/2, sayı: 29.
- Karaçam, İsmail. *Sonsuz Mucize Kur'ân*. İstanbul: Çağ Yayınları, 1990.
- el-Karafî, Ebû'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. İdris b. Abdürrahim. *Nefaisü'l-usul fî şerhi'l-Mahsul*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz. Mekke: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1995/1416.
- el-Kasımî, Cemaleddin Muhammed b. Muhammed Saîd Cemaleddin. *Tefsîri'l-Kasımî = Mebasinü't-te'vîl*. thk. Muhammed Bâsil Uyûnu's-Sûd. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1998.
- el-Kirmânî, Ebû'l-Kâsım Burhaneddin Tacülkurra Mahmûd b. Hamza Kirmani. *Esrâru't-Tekrâr fî'l-Kur'ân/el-Burbân fî Müteşâbibi'l-Kur'ân limâ fîhi mine'l-Hücceti ve'l-Beyân*. thk. Abdülkadir Ahmed Ata. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- Koç, Sadık-Tahsin Deliçay. "Arap Dilinde Harf-i Ta'rif = The Definite Article in Arabic Language". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* [Fırat Üniversitesi Dergisi: Sosyal Bilimler, (191-210)]. 2002, cilt: XII, sayı: 2.
- el-Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi li Ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfiş. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964/1384.
- Leknevî, Ahmed b. Ebû Saîd b. Abdillâh Civen. *Nûru'l-envâr fî şerhi'l-Menar*. thk. Fethi Mevlan Abdülvahid el-Halid, Mahmud Ali Davud el-Ubeydi, Salim Hüseyin Timur eş-Şemeri. Kerkük: Mektebetu Emir/Dımaşk: Daru Nursabah, 2015.
- Ma'luf, Luvis b. Nikola el-Ma'luf el-Yesui. *el-Müncid fî'l-luga ve'l-a'lam*. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 2012.
- el-Makdisî, Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdillâh b. Ahmed, İbn Kudame. *Ravzatü'n-nâzir ve cennetü'l-münâzir fî usulî'l-fıkḥ ala mezḥebi'l-imam Ahmed b. Hanbel*. thk. Abdülkerim b. Ali Nemle. Riyad: Müessesetü'r-Reyyân, 2002/1423.

- el-Mısrî, Mahmûd b. Ali Besse. *el-'Amûd fî İlmi't-Tecvîd*. thk. Muhammed es-Sadık Kamhâvî. el-İskenderiyye: Dâru'l-Akîde, 1425/2004.
- el-Mut'înî, Abdulazîm İbrahim Muhammed. *Hasaisu't-Ta'bîri'l-Kur'ânî ve Simâtubu'l-Belâğiyetu*. Mektebetü Vehbe, 1413/1992.
- en-Nesefî, Ebu'l-Berekât Hafızüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud. *Medârikü't-tenzîl ve hakaikü't-te'vîl = Tefsîru'n-Nesefî*. thk. Yusuf ali Bedevî. Beyrut: Dâru'l-Kelîmu't-Tayyib, 1419/1998.
- er-Râzî, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Muzaffer ibnu'l-Muhtar Ebû'l-Abbas Bedruddin. *Kitabu Hüceci'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Ömer el-Mahmesânî el-Ezherî. Beyrut: Dâru'r-Râidî'l-Arabî, 1402/1982.
- er-Râzî, Fahrüddin. *Mefâtîhu'l-Ğayb/ et-Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî 1420/1999.
- er-Râzî, Zeynuddin Abû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdulkadir. *Enmûzhecun Celîlun fî Es'îletin ve Ecvibetin 'an Ğarâibi Âyi't-Tenzîl*. thk. Abdurrahman b. İbrahim el-Matrûtî. Rıyad: Dâru'l-Kütübî'l-Memleketî'l-Arabiyye's-Suûdiyye, 1413/1993.
- es-Sa'lebî, Ahmed b. Muhammed b. İbrahim, Ebû İshak. *el-Keşf ve'l-Beyân 'an Tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Ebû Muhammed b. Âşûr. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1422/2002.
- es-Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefsîr*, Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 1417/1997.
- es-Safî, Mahmud b. Abdurrahim. *el-Cedvel fî İ'râbi'l-Kur'ân-ı Kerîm*. Dımaşk: Dâru'r-Reşid-Beyrut: Müessesetu'l-İman, 1418/1997.
- es-Sahafî, Dahilullah b. Muhammed. *Sûretu Hûd Dirâsetun li Hasâisi Nazmîha ve Esrârihi'l-Belâğiyye*. el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye. Câmiatu Ummi'l-Kurâ, Risâletü't-Doktora. Mekke: Külliyyetü'l-Lüğati'l-Arabiyye, 1413/1993.
- es-Sâmerrâî, Fâdıl Sâlih, *et-Ta'bîru'l-Kur'ânî*. Amman: Dâru Ammâr, 1430/2009.
- es-Sâmerrâî, *Lemesâtun Beyâniyye*. (ys., ts.)
- es-Sâmerrâî, *Meânî'n-Nabv*. Amman: Dâru'l-Fikr, 1420/2000.
- es-Sâmerrâî, *Dirâsetu'l-Mütesâbihî'l-Lafzi min Âyi't-Tenzîl fî Kitabi Milâki't-Te'vîl*. Ammân: Dâru 'Ammâr, 1421/2011.
- es-Serahsî, Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed Ebu Sehl. *Usulü's-Serabsî*, thk. Ebu'l Vefa el-Afganî, I-II. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.
- es-Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman b. Ebî Bekir. *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısrıyyetü'l-Âmme, 1394/1974.
- Fadl İbrahim, *el-Müzhîr fî Ulûmi'l-Luga ve Envâuhâ*. thk. Fuad Ali Mansûr. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1998.
- Fadl İbrahim, *Mu'teraku'l-Ekrân fî İ'câzi'l-Kur'ân/ İ'câzu'l-Kur'ân ve Mu'teraku'l-Ekrân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1408/1988.
- es-Sübkî, Ahmed b. Ali b. Abdulkafi Ebu Hamid Bahauddin. *Arûsü'l-Efrâh fî Şerbi Telbâsi'l-Miftâh*. thk. Abdulhamid Hindâvî. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1423/2003.
- et-Taberî, Muhammed b. Cerîr Ebû Cafer. *Câmiu'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. Dâru Hicr, 1422/2001.
- Talu, Mehmet. *Nabiv İlmi*, İstanbul: yy, 1992.
- Yakût, Muhammed Süleyman. *en-Nabvu't-Ta'lîmiyyu ve't-Tatbîku fî'l-Kur'ân-ı Kerîm*. Tanta: Dâru's-Sahâbe, 1430/2009.

Yâsin, Abdulmecid. *el-Mebnâ ve'l-Ma'nâ fî'l-Âyâtî'l-Müteşâbihâti fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1426/2005.

Yıldırım, Bekir, “Va'd, Va'id Âyetlerindeki Ma'rife ve Nekranın Dilbilimsel Analizi = Linguistic Analysis of Definite Article (Ma'rife) and Indefinite Article (Nekra) in Reward (Va'd) Penal (Va'id) Verses,” *Turkish Studies: Comparative Religious Studies*, (2021, cilt: XVI, sayı: 1).

ez-Zeccâc, Ebû İshak İbrâhim b. es-Seri b. Sehl. *Meâni'l-Kur'an ve i'râbuhu*, thk. Abdülcelil Abduh Şelebi. Beyrut: Âlemül-Kütüb, 1988/1408.

ez-Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşaf an hakaiki't-tenzîl ve nyuni'l-ekavil fî vücuhî't-te'vil = el-Keşşaf an hakaiki gavami'zi't-tenzîl ve nyuni'l-ekavil fî vücuhî't-te'vil*. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1407/1987.

ez-Zerkeşî, Bedreddin Muhammed b. Abdillâh. *el-Burbân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1957/1376.

ez-Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedreddin Muhammed b. Bahadır b. Abdillâh. *Bahrü'l-mubît fî usulî'l-fıkâh*. Kahire: Dâru'l-Kütübî, 1414/1994.